

Arhiviranje nezavisne kulture kao oblik aktivizma zajednice : primjer Centra za dokumentiranje nezavisne kulture

Glumac, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:970940>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2023./2024.

Martina Glumac

**Arhiviranje nezavisne kulture kao oblik aktivizma zajednice:
primjer Centra za dokumentiranje nezavisne kulture**

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Goran Zlodi

Zagreb, srpanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Arhivski aktivizam	2
2.1. Definicije i glavni koncepti arhivskog aktivizma.....	3
2.2. Oblici arhivskog aktivizma.....	4
3. Arhivi zajednice u kontekstu suvremene arhivistike.....	5
3.1. Definiranje arhiva zajednice	6
3.2. Karakteristike i atributi arhiva zajednice.....	8
3.3. Utjecaj i uloga arhiva zajednice unutar društva.....	9
3.4. Održivost arhiva zajednice	11
4. Arhivi zajednice u hrvatskom kontekstu	13
4.1. Definijske, zakonske i regulatorne značajke arhiva zajednice u Hrvatskoj.....	14
4.2. Primjeri arhiva zajednice u Hrvatskoj	16
5. Hrvatska nezavisna kulturna scena.....	18
5.1. Razvoj hrvatske nezavisne kulturne scene	19
5.2. Mreža Clubture / Savez udruga Klubtura	22
6. Metodologija istraživanja	24
6.1. Analiza dokumenata	25
7. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture	27
7.1. Pozadina i osnivanje Centra za dokumentiranje nezavisne kulture.....	29
7.1.1. Abeceda nezavisne kulture.....	31
7.2. Pregled programa i aktivnosti.....	33
7.2.1. Istraživačko-arhivski program	34
7.2.2. Internetska stranica/online arhiv	38
7.2.3. Kulturno-umjetnička produkcija.....	41
7.2.3.1. Emisija „Abeceda nezavisne kulture“	41

7.2.3.2. Izložbe u produkciji Centra za dokumentiranje nezavisne kulture	43
7.2.4. Edukativni program	46
7.2.4.1. Studentska praksa	46
7.2.4.2. Volonterski program	48
7.2.4.3. Radionice samoarhiviranja	50
7.2.5. Popularizacija i problematizacija arhiviranja nezavisne kulture u javnosti	53
7.2.5.1. Tribine	53
7.2.5.2. Otvoreni razgovori i okrugli stolovi	55
7.2.5.3. Predstavljanje rada Centra u fizičkom prostoru	56
7.2.6. Neformalna inicijativa i zagovaračke aktivnosti	58
7.2.7. Projekti	59
7.3. Izvori i sredstva financiranja	62
8. Zaključak	63
9. Popis literature	65
Popis slika	74
Sažetak	75
Summary	76

1. Uvod

Arhivi zajednice nastaju kao odgovor tradicionalnim, državnim arhivima koji dokumentiraju i čuvaju samo određene narative, posebice one koji su u skladu s vladajućim strukturama vlasti i moći. Samim time, arhivi zajednice osiguravaju pluralizam narativa unutar suvremene arhivistike, a takva situacija nastoji se razviti i u Hrvatskoj, gdje razlikujemo dva smjera razvoja arhiva zajednice.

Centar za dokumentiranje nezavisne kulture predstavlja drugi smjer, unutar kojeg se tzv. arhivski aktivizam veže uz prikupljanje, čuvanje te prezentiranje kulture i baštine, odnosno u ovom slučaju nezavisne kulture. Samim time, cilj ovog rada, kao i istraživanja, jest prikupiti saznanja o ulozi Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u Hrvatskoj i regiji, aktivnostima i programima koje Centar provodi u svrhu približavanja svoje djelatnosti široj javnosti te izazovima s kojima se susreće u svom radu. Također, radom se ukazuje i na važnost te potrebu za postojanjem svojevrsnog arhiva za dokumentiranje nezavisne kulture, kao i na nužnost angažiranosti zajednice u njegovom održavanju te neometanom funkcioniranju. Metodologija istraživanja je analiza dokumentacije, a rad je podijeljen na teorijski i istraživački dio.

Nakon uvoda, predstavljen je pojam arhivskog aktivizma, odnosno njegove definicije, glavni koncepti koji mu se pridodaju te oblici u kojima se može pojaviti i realizirati u praksi. Nakon toga, pobliže se definiraju arhivi zajednice, kao i njihove karakteristike i atributi, utjecaji i uloga u suvremenom društvu te načini pomoću kojih se osigurava njihova održivost. U četvrtom poglavlju ukratko se opisuje fenomen arhiva zajednice u Hrvatskoj, tj. povijesni razvoj te neki od najpoznatijih primjera arhiva zajednice u Hrvatskoj danas. Nadalje, u petom poglavlju pruža se uvod u glavnu temu rada opisivanjem hrvatske nezavisne kulturne scene, njezin razvoj i današnje stanje. Također, pruža se i opis aktivnosti, programa te uloge Saveza udruga Klubtura koji je jedan od najvažnijih organizacija u tom polju, uz Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. Sa šestim poglavljem, u kojem se ukratko opisuje metodologija istraživanja, započinje istraživački dio rada. Posljednje poglavlje, prije zaključka, obuhvaća rezultate istraživanja o Centru za dokumentiranje nezavisne kulture, prezentirane u narativnom slijedu koji obuhvaća proces nastanka i razvoja Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, pregled programa i aktivnosti koje provodi, kontekst i uvjete u kojima djeluje te izazove s kojima se susreće u svom radu.

2. Arhivski aktivizam

Arhivi se često percipiraju kao mračna, prašnjava i nepromjenjiva fizička mjesta što im je, posljedično, omogućilo da djeluju neometano, neovisno je li u pitanju dokumentiranje aktivnosti pojedinog stvaratelja ili osiguravanje pristupa gradivu. Ipak, tijekom povijesti, arhivi su se vezali uz strukture i načela moći kojima je definirano kako prikupljati, vrednovati, opisivati te čuvati arhivsko gradivo, kao i koje vrste arhivskog gradiva uopće obuhvatiti. Stoga se arhivi, kao i arhivski procesi, često smatraju ključnima u kontroli znanja i moći. Ipak, tako uvjetovan rad doveo je do zanemarivanja i neprikazivanja drugih perspektiva, iskustava te epistemologija (Gilliland, 2018).

Sukladno tome, od početka 21. stoljeća razvija se potreba za novim perspektivama unutar arhiva i arhivske struke budući da tradicionalne metode na kojima počiva rad arhiva ne zadovoljavaju potrebe suvremenog društva, vođenog globalizmom i uspostavljanjem socijalne pravde. Samim time, prepoznavanje nepravde, kao i rastuća želja različitih zajednica da očuvaju te izraze svoj identitet, dovelo je do promišljanja o rekonceptualizaciji arhiva i arhivske struke, uzimajući u obzir moć arhiva u društvu, ali i važnost gradiva koje čuvaju (Bastian, 2023).

Najčešće kritike unutar arhivske struke tako se ponajprije vežu uz promišljanje o tome što je sve arhivsko gradivo te kako se mogu drugi akteri uključiti u njegovo određivanje. Struku se potiče da približi arhive javnosti, kao i pouči zainteresirane o njihovom djelovanju. Također, kritike postavljaju izazov struci da, uz pomoć metapodataka i arhivističkih načela, ukaže bolje na kompleksnosti i hijerarhiju različitih odnosa koji postoje unutar arhiva, kao i na nedostatke koji postoje unutar tih istih odnosa. Osim toga, pojedini arhivisti su, unutar okvira tih kritika, iskazali potrebu za povećanom refleksivnosti i aktivizmom, posebice od strane drugih arhivista. Naime, arhivi koji su uzeli u obzir ovu promjenu potreba, očekivanja i ponašanja od strane javnosti i struke, imaju potencijala podržati nove korisnike, kao i ispričati nove priče. Točnije, mogu poduprijeti nezastupljene zajednice, odnosno osigurati svojevrsni pluralizam unutar svojih institucija. Ipak, važno je za naglasiti da to ne znači prikazivanje svakog mogućeg gledišta već prepoznavanje vlastitog stajališta i ograničenja, uz priznavanje drugih praksi te osiguravanje prostora za njihovu koegzistenciju (Gilliland, 2018).

2.1. Definicije i glavni koncepti arhivskog aktivizma

Uz arhivski aktivizam veže se još nekoliko sličnih pojmova koji koriste riječi *arhivi*, *aktivizam* te *aktivno*. Ipak, nijedna od tih definicija nije fiksna, a jednako je teško odrediti jasne binarne razlike između arhivista i aktivista, između arhivistike i aktivizma te između aktivnog i neutralnog pristupa. Točnije, u određenim smjerovima i načinima djelovanja postoje preklapanja, kao i simultana korištenja više različitih metoda koje se pripisuju i aktivizmu i arhivistici zbog čega je iznimno važno pružiti okvirne definicije kako bi svaki pojam imao odgovarajuću vrijednost (Flinn i Alexander, 2015).

Samim time, Flinn i Alexander (2015:331) definiraju arhivski aktivizam kao „aktivnosti u kojima arhivisti, često profesionalno obučeni i zaposleni, ali ne isključivo, nastoje voditi kampanju o pitanjima kao što su prava pristupa ili prava sudjelovanja unutar sustava kontrole zapisa, kao i djelovati na implementaciju njihove arhivske zbirke kao potpore aktivističkim skupinama i ciljevima socijalne pravde.“

Osim arhivskog aktivizma, razlikuju još i aktivno arhiviranje, arhiviranje aktivizma te aktivističko arhiviranje. Aktivno arhiviranje opisuju kao „pristup arhivskoj praksi koji, odbacujući profesionalno zagovaranje neutralnosti i pasivnosti, priznaje ulogu arhivista u „aktivnom“ sudjelovanju u stvaranju, upravljanju i pluralizaciji arhiva te nastoji voditi i razumjeti utjecaj te aktivne uloge (Flinn i Alexander, 2015:331).“ Nadalje, arhiviranje aktivizma predstavlja „arhivista ili arhivsku ustanovu, formalnu ili neovisnu, koja se bavi prikupljanjem i dokumentiranjem političkih i društvenih pokreta te drugih aktivističkih skupina i kampanja (Flinn i Alexander, 2015:331).“ S druge strane, aktivističko arhiviranje definira se kao „skup procesa u kojima se oni koji se samoidentificiraju kao aktivisti bave arhivskom djelatnošću, ne kao dopunom svom aktivizmu nego kao sastavnim dijelom aktivizma društvenog pokreta kojem pripadaju (Flinn i Alexander, 2015:332).“ Raspoznavanje navedenih definicija iznimno je važno jer, iako su slične, predstavljaju zasebne pokrete.

Nadalje, uz pojam arhivskog aktivizma veže se i nekoliko ključnih koncepata, odnosno značajki, a primarna je društvena moć. Naime, poimanje arhivskog aktivizma općenito usko je povezano uz svjesnost o društvenoj moći arhiva, kao i utjecaju koji arhivisti imaju na društvo. Osim društvene moći, ključni koncepti su i neutralnost/arhivska transparentnost, uključivanje zajednice, raznolikost/inkluzivnost, preuzimanje odgovornosti te načelo otvorene vlade. Arhivska transparentnost podrazumijeva upoznavanje korisnika s kontekstom koji mu

omogućava razumijevanje gradiva s kojim se susreće. To uključuje i upoznavanje individualne perspektive arhivista kako bi se stekao uvid u načine na koje radi i manipulira gradivom. Uključivanje zajednice obuhvaća poticanje zajednice na sudjelovanje u pojedinim arhivskim procesima unutar arhivskog projekta. Nadalje, preuzimanje odgovornosti definira se kao osiguravanje pristupa dokumentima koji ukazuju na odgovornost vlade, vladajuće osobe ili institucije po pitanju kriminalne, neetičke ili neke druge nepravedne radnje. Raznolikost/inkluzivnost odnosi se na aktivno dokumentiranje isključenih ili marginaliziranih zajednica ili kultura. Naposljetku, načelo otvorene vlade odnosi se na podržavanje transparentnosti vlade osiguravanjem otvorenog pristupa vladinim dokumentima (Novak, 2013). S obzirom na navedeno, različiti oblici arhivskog aktivizma mogu obuhvaćati sve ili samo neke od tih koncepata, ovisno o prirodi institucije, udruge, projekta ili samostalne aktivnosti.

2.2. Oblici arhivskog aktivizma

Vukliš i Gilliland (2016) razlikuju četiri različita oblika arhivskog aktivizma: arhivi zajednice, društveno osviješten rad unutar arhiva koje financira vlada i drugi državni arhivi, istraživački aktivizam te društveno osviješten rad institucionalno nezavisnih arhivista.

Izrazito ključan, ali i jedan od najvažnijih oblika arhivskog aktivizma upravo su arhivi zajednice. Takvi arhivi razvijaju se neovisno o vladi, korporacijama ili drugim vrhovnim institucijama i agencijama, a često se osnivaju i kao odgovor na neuspjeh državnih arhiva da dokumentiraju i predstavljaju određenu zajednicu. Neke od aktivnosti arhiva zajednice stoga su upravo dokumentiranje i promoviranje iskustava marginaliziranih ili isključenih zajednica i kultura, a s obzirom da su produkt pojedine zajednice njihovo djelovanje i karakter su isključivo aktivistički (Vukliš i Gilliland, 2016).

Nadalje, društveno osviješten rad unutar arhiva veže se uz preuzimanje odgovornosti od strane vrhovnih i vladajućih institucija po pitanju neetičkih, nepravednih, kriminalnih ili drugih radnji. Također, takav rad može se odnositi i na pružanje pomoći članovima zajednice ako nisu u mogućnosti nositi se samostalno s problemom ili nepravdom, gdje arhiv uz druge aktere preuzme ulogu pronalaska i odgovarajuće zaštite dokumentacije koja omogućava rješavanje tog problema ili nepravde. Sukladno tome, društveno osviješten rad institucionalno nezavisnih arhivista također je vezan uz pružanje odgovarajuće pomoći članovima zajednice koja se nosi

s određenim problemom ili nepravdom, ali u znatno manjim razmjerima (Vukliš i Gilliland, 2016). Tako se jedan od primjera, koji navode Vukliš i Gilliland (2015) u svom članku, odnosi na osiguravanje da poslodavci pravilno vode dokumentaciju migrantskih radnika ukoliko se oni ne snalaze još najbolje sa službenim jezikom i pismom.

Istraživački aktivizam temelji se na korištenju javnih dokaza za iskopavanje potisnute ili zaboravljene prošlosti. Samim time, ti prikupljeni dokazi i dokumenti mogu se koristiti za rekonstruiranje pojedinih aspekata ljudske povijesti (Vukliš i Gilliland, 2016). Unatoč širokom opsegu aktivnosti i oblika djelovanja u sklopu arhivskog aktivizma, u ovom radu pobliže su definirani arhivi zajednice, kao i njihovi pojavnici u različitim okruženjima.

3. Arhivi zajednice u kontekstu suvremene arhivistike

Od početka 21. stoljeća, arhivi zajednica dobivaju sve veću pozornost istraživača i arhivista diljem svijeta, ali posebno na području Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenog Kraljevstva i Kanade. Stoga velika količina istraživanja o tom fenomenu dolazi upravo s tog područja, što ukazuje na postojanje svojevrsnog pokreta arhiva zajednice u okvirima suvremene arhivistike (Gilliland, 2018). Naime, interes za prikupljanjem gradiva pojedine zajednice razvio se kao odgovor protestima koji su započeli 1960-ih godina. Protesti su bili vođeni različitim oblicima aktivizma, uključujući feministički, antiratni, građanski, homoseksualni te studentski (Gilliland i Flinn, 2013). Važan događaj u tom kontekstu je i govor Howarda Zinna na godišnjem sastanku Društva američkih arhivista (engl. The Society of American Archivists), održanog 1970. godine. Tim govorom izazvao je znatno prisutnu neutralnost unutar arhivistike, ali i potaknuo promišljanja o ulozi arhiva i arhivista unutar zajednice što je, naposljetku, povećalo svijest te pridodalo veću pozornost različitim projektima dokumentiranja zajednice (Sheffield, 2017).

Ipak, danas arhivi zajednice nisu isključivo fenomen koji se veže uz zemlje gdje postoji određena kolonijalistička, imigrantska te izbjeglička povijest, kao ni povijest ropstva ili općenito prethodna prisutnost takvih arhiva, odnosno angažmana zajednice. Naprotiv, danas se arhivi zajednice razvijaju u fizičkom, digitalnom ili hibridnom obliku diljem svijeta, ponajprije zbog prisutnih političkih, profesionalnih te tehnoloških faktora. Sukladno tome, ono što međusobno povezuje ove faktore upravo je prepoznavanje pojedinih razlika u povijesnim i

suvremenim narativima moći, odnosno u načinima i metodama koje arhivi koriste kako bi te razlike pokazali javnosti i zajednici unutar koje djeluju (Gilliland, 2018).

Tako politički faktori uključuju organiziranje zajednice s ciljem uspostavljanja demokratizacije, kao i provedbe društveno pravednog aktivizma. Također, angažirana zajednica nastoji i odgovoriti na tenzije između nacionalnih identiteta te identiteta zajednice, osiguravajući time pluralizam unutar društva. Nadalje, profesionalni faktori vežu se uz brisanje distinkcija između arhiva te drugih vrsta informacijskih i baštinskih institucija, kao i njihove struke te rada. Osim toga, profesionalni faktori obuhvaćaju i nova poimanja arhivista unutar struke, tj. shvaćanje da su arhivisti za rad ključne društvena i kulturna stručnost koje prelaze granice arhivistike. Naposljetku, tehnološki faktori obuhvaćaju različite mogućnosti za bilježenje, pohranjivanje, prezentiranje, diseminaciju i pristup povijesti, kulturi te identitetu određene zajednice (Gilliland, 2018).

S druge strane, s obzirom na velik broj varijacija u tome što sve predstavljaju arhivi zajednice te kako se uopće definiraju, iznimno je teško odrediti konkretne parametre i granice koje ovaj fenomen ima. Andrew Flinn (2011) naglašava kako taj termin koristi uzimajući u obzir široki spektar elemenata koje obuhvaća, a smatra i da konkretno određivanje arhiva zajednice pridodaju upravo članovi zajednice koji su ga pokrenuli. Unatoč tome, postoje brojna istraživanja koja se bave propitivanjem definicija arhiva zajednice, njihovih karakteristika, vrijednosti, uloge i utjecaja, a predstavljena su u ovome radu.

3.1. Definiranje arhiva zajednice

Kada je u pitanju definiranje arhiva zajednice unutar arhivskog diskursa, fokus je često na tome koliko se arhivi zajednice razlikuju od državnih arhiva umjesto na tome koliko su ove dvije vrste institucija slične. Samim time, prema Acland (1993), kako je navedeno u radu Welland i Cossham (2019), arhivi se definiraju kao „mjesto (zgrada/prostorija/spremište) u kojem se čuva arhivski materijal“ te kao „organizacija (ili dio organizacije) odgovorna za procjenu, nabavu, zaštitu te pristup arhivskom gradivu“, naravno u skladu s predodređenim smjernicama, zakonima i uputama unutar legislativnog i profesionalnog okvira. Iako su navedene definicije poprilično široke, iz njih se može zaključiti kako je arhiv fizički prostor u kojem se čuva fizičko gradivo dok rad arhiva karakteriziraju odgovarajući procesi kojima se osigurava kontinuitet brige o gradivu (Welland i Cossham, 2019).

S druge strane, arhivi zajednice mogu djelovati kao samostalni entiteti ili kao dio druge organizacije unutar pojedine zajednice, poput crkve, sveučilišta, povijesnog društva te vladinih i nevladinih organizacija. Uglavnom je riječ o malim zbirka, a gradivo koje čuvaju može biti tradicionalno papirnato gradivo (npr. papiri, dokumenti, manuskripti), kao i nekonvencionalne vrste arhivskog gradiva (npr. multimedija, siva literatura, artefakti, odjeća). Samim time, zbirke unutar arhiva zajednice često su nedovršene, djelomične, selektivne, ali nekad i subjektivne. Također, zbirke se mogu aktivno prikupljati za neku određenu svrhu, a sve od navedenog pridonosi njihovoj bogatoj raznolikosti (Welland i Cossham, 2019).

Ipak, kada je potrebno definirati što predstavljaju arhivi zajednice, dolazi do potencijalnog problema. Točnije, Flinn (2007) navodi da definiranje zajednice u okviru arhiva zajednice može biti izrazito kompleksno zbog različitih interpretacija koje se tom terminu pripisuju. Stoga se aktivno radi na konkretnom definiranju pojmova *zajednica* i *arhiv zajednice* kako bi se izbjegle daljnje nedoumice.

Tako Giddens i Sutton (2017), kako je navedeno u Welland i Cossham (2019:619), definiraju zajednicu kao „skupinu ljudi ,koja živi na određenom lokalitetu ili ima određeni zajednički interes, čiji su članovi uključeni u sustavnu interakciju jedni s drugima“. Nadalje, u kontekstu arhiva zajednice, zajednica uključuje one koji su „odgovorni za cjelokupno upravljanje zbirkom, osoblje i volontere, korisnike zajednice i ljude koji možda ne koriste zbirke, ali se mogu pridružiti zajednici (Welland, 2015:9)“. S obzirom na navedeno, arhive zajednice moguće je definirati kao „zbirke arhivskih zapisa koje potječu iz zajednice, odnosno grupe ljudi koja živi na istoj lokaciji ili dijeli druge oblike interesa, a čije prikupljanje, održavanje i korištenje uključuje aktivno sudjelovanje te zajednice (Ander, 2007, navedeno u Newman, 1998:3)“. Također, Društvo američkih arhivista (engl. The Society of American Archivists) definira arhive zajednice kao „dokumentaciju skupine ljudi koja dijeli zajedničke interese, kao i društvenu, kulturnu i povijesnu baštinu, uglavnom stvorenu od strane članova zajednice koja se dokumentira i održava izvan tradicionalnih arhiva (Dictionary of archives terminology. *Community archives.*)“. Osim toga, u postojećoj literaturi, arhivi zajednice opisuju se i kao jedinstvene, uradi-sam (engl. Do-it-yourself) institucije slobodne od vanjskog utjecaja te kao projekti i mjesta političkog aktivizma. Arhivi zajednice ujedno i konstituiraju zajednicu kroz pobliže definiranje povijesti, identiteta i granica unutar zajednice, ali i čuvaju njezin kulturni utjecaj (Welland i Cossham, 2019).

Iako je arhive zajednice teško definirati u okvirima šire javnosti i suvremene arhivistike, navedene definicije uspijevaju približiti o čemu je otprilike riječ. Ipak, određivanjem

karakteristika, atributa te različitih uloga i utjecaja koje arhivi zajednice imaju u društvu, osigurana je potpuna slika o ovom fenomenu.

3.2. Karakteristike i atributi arhiva zajednice

Gilliland i Flinn (2013) dijele karakteristike i attribute arhiva zajednice u nekoliko tematskih kategorija: zbirke, formu, ciljeve i svrhu, te strukturu i upravu. Zbirke arhiva zajednice mogu se razviti kao akumulirana cjelina koja obuhvaća zapise za i od strane zajednice unutar koje se arhiv nalazi. Samim time, vrste dokumenata koje se čuvaju u arhivu mogu biti raznolike, uključujući i materijale koji se tradicionalno ne smatraju arhivskim gradivom. Iz toga se može zaključiti da prilikom odabira gradiva za čuvanje prednost ima njegova vrijednost ili značaj, a ne njegov tip ili format (Gilliland i Flinn, 2013).

Nadalje, arhivi zajednice mogu djelovati u fizičkom, digitalnom ili hibridnom obliku. Naime, iako je na doseg, vidljivost i arhiviranje znatno utjecala digitalna tehnologija, arhivi zajednice zapravo imaju dugu povijest s prepoznatljivim, fizičkim metodama arhiviranja od kojih neke postoje i više od sto godina. Zbog navedenih mogućnosti, arhivi zajednice mogu birati u kakvom će okruženju djelovati, s obzirom na financijske i druge resurse, vrste gradiva, djelovanje i slično. Osim toga, uloge unutar arhiva zajednice često ne spadaju u jasno definirane kategorije prisutne u drugim baštinskim institucijama. Jedna osoba može raditi više poslova, ovisno o veličini arhiva te dostupnim financijskim i ljudskim resursima. Također, arhivi zajednice često su utemeljeni oko jedne ili dvije ključne osobne zbirke dok ti kolekcionari predstavljaju središte te institucije. Takva osobna žrtva i nagon za arhiviranjem nužni su za početni rast i opstanak arhiva zajednice (Gilliland i Flinn, 2013).

Kada su u pitanju ciljevi i svrha arhiva zajednice, uglavnom se percipiraju kao „živi arhivi“ s ciljem aktivnog korištenja, angažiranja, izgradnje solidarnosti te izgradnje „zajedničke baštine zajednice“. Tako svojim radom nastoje identificirati društvenu proizvodnju znanja, podržati suvremene borbe unutar i izvan zajednice u kojoj djeluju te osporiti nedostatke i krivo predstavljanje u drugim zbirkama i javnoj povijesti. Stoga arhivi zajednice predstavljaju izazov i kritičnu intervenciju koja dovodi u pitanje autoritet tradicionalnih arhiva i drugih baštinskih institucija. Sukladno tome, djelovanje arhiva zajednice moguće je opisati i kao oblik arhivskog ili baštinskog aktivizma, utemeljenog na participativnom pristupu, kao i uključivanju članova zajednice s ciljem stvaranja „korisne“ prošlosti. Jednako tako, arhivi zajednice mogu

predstavljati prostor sigurnosti i autonomije u kojem zbirke ne djeluju isključivo kao izvor za istraživanje, već i kao kontekst za društvene aktivnosti, političko organiziranje te emocionalne reakcije u prostoru neovisnom i odvojenom od neprijateljstva ili predrasuda (Gilliland i Flinn, 2013).

Nadalje, s obzirom na upravljanje i administrativne strukture arhiva zajednice, postoji razlika između onih koji imaju blisku suradnju sa službenim tijelima te onih koji djeluju u potpunosti samostalno. Točnije, arhivi zajednice koji surađuju sa službenim tijelima prihvaćaju sredstva iz državnih izvora dok nezavisni arhivi zajednice primjenjuju načela društvenog vlasništva, samoodređenja, autonomije te neovisnosti od neprijateljskih ili antagonističkih vanjskih snaga i kontrole. Samim time, motivacije za uspostavljanje i održavanjem nezavisnog arhiva zajednice mogu varirati od pragmatičkih do političkih, no najčešće su vođene upravo mišljenjem da tradicionalni arhivi nepravilno prikazuju identitet i kulturu određene zajednice (Gilliland i Flinn, 2013).

Iako ove promjene predstavljaju preokret u aktivnostima i fokusu arhiva, svakako otvaraju prostor za istraživanje i uspostavljanje novih oblika suradnji, kao i raznolikosti, što se može percipirati kao jedan od učinaka razvoja arhiva zajednice.

3.3. Utjecaj i uloga arhiva zajednice unutar društva

Iz istraživanja Grupe za razvoj arhiva zajednice (engl. Community Archives Development Group) vidljivo je da postoji nekoliko izravnih utjecaja arhiva zajednice na društvo i zajednicu unutar koje djeluju. Sukladno tome, prvi je utjecaj stvaranje kulturnog kapitala. Naime, kulturni kapital predstavlja kulturne resurse koji se koriste za osobni razvoj te razvoj zajednice, a arhivi zajednice tome značajno doprinose. Kada se članovi zajednice počnu baviti tim arhivima, otvara se prilika za susret i timski rad što može pomoći u stvaranju kohezije zajednice, kao i u jačanju te povećanju sigurnosti zajednice. Nadalje, među sudionicima u aktivnostima arhiva zajednice često se nalaze oni koji se tradicionalno ne bave zajednicom ili organiziranim projektima baštine. Samim time, arhivi zajednice nadopunjuju rad tradicionalnih baštinskih institucija dok zajednički rad i partnerstvo omogućuju objema stranama postizanje svojih ciljeva (Community Archives Development Group, 2007).

Također, aktivnosti i programi arhiva zajednice pobuđuju u sudionicima osjećaj pripadnosti. Mladi se osjećaju snažnije ukorijenjenima u svojoj zajednici, što im značajno poboljšava

samopouzdanje, ali i omogućava da uzimaju u obzir druge perspektive i promišljaju van postavljenih arhiva. Osim mladih, stariji ljudi isto imaju koristi od ovakvih inicijativa. Na primjer, sudjelovanjem u projektima usmene povijesti stariji ljudi osjećaju svojevrsnu validaciju, ali i manje straha prema mlađim generacijama (Community Archives Development Group, 2007).

Istraživanje je pokazalo i da sudjelovanje u radu arhiva zajednice može poboljšati „pogodnosti za život“ nekog područja, odnosno time to mjesto postaje zanimljivije i podnošljivije za život. Veliku ulogu ima društveno druženje koje može dovesti do percepcije poboljšane sigurnosti unutar pojedinog područja (Community Archives Development Group, 2007).

Jednako tako, arhivi zajednice pružaju značajne prilike za cjeloživotno učenje, a mnoge vještine i znanja stečena na takvim programima prenosiva su na druge. Ponajprije je riječ o cjeloživotnim programima učenja iz područja informacijske i računalne tehnologije, istraživanja te medijske kulture i pismenosti dok neki arhivi zajednice u svojoj ponudi mogu imati i programe specifičnijeg sadržaja, poput obuke za geodetsko mjerenje zgrada (Community Archives Development Group, 2007).

Posljednji proučavani utjecaj, odnosno učinak, je pojam aktivnosti za zajednicu u koje su uključene skupine iz svih sektora same zajednice. Sukladno tome, najpopularnije aktivnosti su izložbe, sesije prikupljanja gradiva, događaji u zajednici, radionice i sastanci, nakladništvo, organiziranje školskih posjeta te promidžba. Osim toga, neke od aktivnosti mogu biti i projekcije filmova, društvene šetnje te organizirani posjeti stambenim i zaštićenim objektima. Navedene aktivnosti omogućuju upoznavanje članova zajednice s radom arhiva zajednice, ali i međusobno upoznavanje, druženje, povećanu koheziju te jačanje sigurnosti (Community Archives Development Group, 2007).

Nadalje, istraživanjem se nastojalo proučiti i koje ključne riječi sami arhivi koriste za opis svog utjecaja i vrijednosti u društvu. Tako se najviše ističu izrazi poput *učenje novih vještina, promicanje arhiva i povijesti, zbližavanje zajednice, doprinosenje zajednici, ponos i identitet zajednice te učenje o povijesti* (Community Archives Development Group, 2007).

S obzirom na navedeno, arhivi zajednice koriste utjecaje koje imaju kako bi formirali ulogu alata za izgradnju zajednice. Kao takvi alati, arhivi zajednice mogu se percipirati kao fizički prostor zajednice te kao svojevrsni program ili aktivnost izgradnje zajednice. Fizički prostor zajednice koji se veže uz takav arhiv može uvelike pridonijeti načinu na koji arhiv služi i gradi zajednicu koju predstavlja. Naime, arhivi zajednice služe jedinstvenoj svrsi jer predstavljaju

dio zajednice te su stoga dostupni za poticanje aktivnosti kojima će se pospješiti rast zajednice u kojoj se nalaze. Prostori u kojima su smješteni mogu biti raznoliki, od stambenih zgrada do sveučilišnih kampusa, no uglavnom se značajno razlikuju od prostora tradicionalnih arhiva. Zgrade tradicionalnih arhiva često se percipiraju kao *hram* ili *zatvor* dok se na prostore arhiva zajednice gleda kao na *simbol reprezentacije, transformacijski prostor* te *dom-daleko-od-doma*. Samim time, arhivi zajednice djeluju pristupačnije i liberalnije što dodatno ojačava njihovu ulogu, ali i osnažuje utjecaj koji imaju (Barazza, Garcia i Zipperer, 2018).

S druge strane, događaji u zajednici s ciljem izgradnje te zajednice također mogu imati trajan učinak. Predstavljaju priliku za suradnju s novim potencijalnim pokroviteljima, kao i prostor za organizatore gdje se mogu više pozabaviti prikupljenim materijalnom, odnosno gradivom. Takvi događaji promiču percepciju da arhivi nisu isključivo mjesta akademskog istraživanja već i prostor participacije, druženja te inovacije. Imaju važnu ulogu u oblikovanju identiteta pojedinca, ali i u prenošenju znanja među više generacija. Samim time, prenošenje znanja i angažman članova zajednice izrazito je moćan aspekt djelovanja arhiva zajednice jer time postoji veća šansa za dugoročnim održavanjem te zajednice (Barazza, Garcia i Zipperer, 2018). Ipak, da bi se održao takav arhiv, kao i zajednica uz koju se veže, potrebno je promišljati o različitim faktorima koji na to utječu.

3.4. Održivost arhiva zajednice

Održivost se temelji na kombiniranju koncepta održavanja na odgovarajućoj razini tijekom vremena, kao i na odgovornosti da takav sklad ostane postojan za buduće generacije. Održivost se može primijeniti i na sustave, a u kontekstu arhiva zajednice na održivost utječu različiti entiteti (arhiv, organizacija, zajednica) te procesi, ali i vremenska dimenzija unutar koje takav arhiv djeluje. Tako Newman (1998) u svom istraživanju prepoznaje i definira jedanaest faktora koji utječu na održivost arhiva zajednice: uprava, financiranje, vješto osoblje, suradnja, dinamičan pristup, zaštita, arhivske prakse, uključivanje zajednice, zbirke, arhivist te vanjska podrška.

Uprava, odnosno interni aranžmani upravljanja ne predstavljaju odlučujući faktor u održivosti arhiva zajednice. Ipak, pouzdane više razine financiranja te sposobnost zapošljavanja osoblja koja proizlazi iz povezanosti s „korporativnom“ strukturom pokazalo se značajnim u ovom području. Točnije, arhivi zajednice koji se nalaze pod djelomičnom ili potpunom kontrolom

lokalnih vlasti imaju veću šansu za održivost od onih koji su u potpunosti utemeljeni na dobrovoljnom i volonterskom radu (Newman, 1998).

S druge strane, istraživanje je pokazalo da je financiranje ključno za održivost arhiva zajednice. Naime, novac osigurava kvalificirano osoblje, odgovarajuće uvjete i opremu za zaštitu gradiva te ispunjavanje drugih bitnih zahtjeva nužnih za održavanje arhiva. Osim financijskih sredstava, za održavanje arhiva zajednice potrebni su i pojedinci sa znanjem arhivske teorije i prakse, no u većini takvih arhiva tu ulogu preuzimaju volonteri bez adekvatnog znanja iz tog područja. Stoga se trebaju pronaći načini kojima će se pružiti podrška arhivu, odnosno osigurati potpora, dijeljenje znanja te poučavanje djelatnika od strane lokalnih vlasti ili tradicionalnih arhiva te drugih baštinskih i informacijskih institucija (Newman, 1998).

Samim time, suradnje s drugim arhivima, baštinskim institucijama ili nevladinim organizacijama mogu biti vrlo učinkovite kada su funkcionalne, tj. kada je prepoznata obostrana korist. Također, suradnjom se mogu osigurati drugi resursi važni za uspješno održavanje arhiva zajednice, poput dijeljenja prostora, tehnologija, znanja i vještina. Suradnja može i smanjiti izoliranost nekih arhiva zajednice, čime se indirektno unaprjeđuju arhivske prakse (Newman, 1998).

Dinamičan pristup očituje se u posvećenosti razvoju zbirke i korisnika arhiva zajednice, no kao i kod suradnje teško je imati dinamičan pristup kada su financijska sredstva minimalna te pokrivaju isključivo troškove osnovnog rada. To ujedno može otežavati i nedostatak vještina te nepoznavanje trendova u području arhivistike. Ipak, dinamičnost se može poboljšati suradnjom, vanjskom podrškom ili organizacijskom promjenom poput povećanog financiranja ili zapošljavanja kvalificiranog osoblja (Newman, 1998).

Većina proučavanih arhiva zajednice u ovom istraživanju nema odgovarajući prostor, materijale i opremu nužnu za osiguravanje pravilne zaštite gradiva o kojem skrbe. Ovakva situacija najčešće proizlazi iz manjka sredstava jer su u većini slučajeva arhivisti svjesni potrebnih preduvjeta za pravilan rad, čuvanje i održavanje arhiva. Stoga je očigledno rješenje, kao i kod ostalih faktora, dodatno financiranje u obliku jednokratne bespovratne potpore ili financijske pomoći lokalnih vlasti. Ako je pak nemoguće osigurati dodatna sredstva, rješenje leži u suradnji i pripajanju arhiva zajednice drugoj instituciji ili udruzi (Newman, 1998).

Nadalje, arhivske prakse, skupa s vještinama osoblja i odgovarajućim mjerama zaštite gradiva, predstavljaju čimbenik koji izravno utječe na fizički integritet i dokazanost zapisa, kao i na sposobnost arhiva da ispuni svoju ulogu u stvaranju kolektivnog pamćenja. Arhivisti

konstruiraju sjećanje kroz odabir dokumenata, pružanje konteksta za njih te tumačenje tog konteksta korisnicima. Uporaba dobrih arhivskih praksi stoga ojačava ulogu arhiva u zajednici, kao i njegovu održivost za buduće generacije korisnika (Newman, 1998).

Važan faktor je i angažman zajednice, ponajprije u kontekstu razumijevanja i njegovanja arhivskog gradiva, ispunjavanja svrhe arhiva te osiguravanja pristupa kolektivnom pamćenju. Glavni pokazatelj angažiranosti zajednice upravo je volonterska uključenost u rad arhiva što rezultira jačanjem odnosa sa samom zajednicom. Naposljetku, zbirke, arhivist i vanjska podrška tri su dodatna faktora koja utječu na održivost arhiva, no njihov konkretan utjecaj izrazito je subjektivan i ovisan o pojedinačnim slučajevima na koje se primjenjuju (Newman, 1998).

S obzirom na navedeno, arhivi zajednice predstavljaju svojevrsan trend u kontekstu suvremene arhivistike, o čemu svjedoče brojna istraživanja provedena na tu temu. Ipak, većina istraživanja provedena je na području Kanade, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva te je stoga nužno proučiti i kako se ova tema prikazuje u hrvatskom kontekstu, tj. koliko je zastupljena u našem arhivističkom diskursu te kakvu ulogu hrvatski arhivi zajednice imaju u lokalnoj zajednici unutar koje djeluju.

4. Arhivi zajednice u hrvatskom kontekstu

Kao što je već spomenuto, većina teoretiziranja na temu arhiva zajednice u kontekstu suvremene arhivistike dolazi iz zemalja engleskog govornog područja koje imaju značajnu raznolikost arhiva zajednice, kao i znanstvenike koji su tom fenomenu pristupili kao predmetu istraživanja. Samim time, te zemlje obično imaju otvorenije pravne, regulatorne ili profesionalne strukture u okviru arhivistike i arhivske profesije od onih u jurisdikcijama građanskog prava koje često imaju mnogo starije arhivske tradicije. Tako, na primjer, u Sjedinjenim Američkim Državama nema definiranog zakona o arhivima, državnog arhivskog sustava ili propisanog polaganja stručnog ispita, ali stoga postoje opsežni programi poslijediplomskog obrazovanja iz područja arhivistike. Sukladno tome, postojanje arhiva zajednice koji djeluju neovisno i služe kao kritički i oporbeni glas službenim narativima te povijesnim institucijama u skladu je s temeljom vladajuće demokracije (Gilliland i Štefanac, 2018).

S druge strane, Hrvatska predstavlja primjer zemlje srednje/jugoistočne Europe sa složenim regulatornim i profesionalnim strukturama (Gilliland i Štefanac, 2018). Točnije, u Hrvatskoj postoji mreža arhiva koju čini sveukupno osamnaest arhiva, odnosno Hrvatski državni arhiv kao središnja arhivska institucija te sedamnaest područnih arhiva (Mokrović, 2023). Hrvatski državni arhiv prikuplja i čuva najvrijednije arhivsko gradivo s područja cijele Hrvatske, a zadužen je za „matične i razvojne poslove nacionalne arhivske službe, skrb o evidencijama arhivskoga gradiva na nacionalnoj razini te planiranje i usklađivanje stručnoga rada arhiva (Hrvatski državni arhiv. *Osnovna djelatnost*).“ Nadalje, područni su arhivi nadležni za gradivo stvaratelja koji su djelovali na području za koje je određeni arhiv nadležan, a uglavnom je riječ o području jedne ili više jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Mokrović, 2023). Uz tako razrađenu mrežu arhiva, Hrvatska ima i vlastiti zakon vezan uz arhivsku struku i profesiju, tj. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, kao i povezane propise koji detaljnije određuju različite aspekte profesije (Hrvatski državni arhiv. *Arhivski propisi*).

Ipak, kada se ispituje prenosivost koncepata i terminologije arhiva zajednice u hrvatski jezik i legislativni okvir, ne postoji prihvaćena stručna definicija niti koncepcija arhiva zajednice u stručnoj i znanstvenoj literaturi. Samim time, ima svega nekoliko učenjaka i istraživača koji se bave ovim pojavama, a uglavnom rade izvan državnog arhivskog sustava ili sveučilišta. Unatoč tome, od osamostaljenja Hrvatske, 1991. godine, pojavljuju se entiteti s obilježjima društvenih arhiva, ali i arhiva zajednice, a kako bi mogli funkcionalno i uspješno djelovati, potrebno je pobliže odrediti definicijske, funkcionalne i strukturalne značajke vezane uz njihov status i rad (Gilliland i Štefanac, 2018).

4.1. Definijske, zakonske i regulatorne značajke arhiva zajednice u Hrvatskoj

Nemogućnost konkretnog određivanja pojma *arhiv zajednice*, kao i kako se takvi entiteti manifestiraju u društvu, rezultat je kompleksnih i međusobno povezanih društveno-političkih te profesionalnih faktora. Naime, u Hrvatskoj vlada izrazito dominantan etno-centričan fokus, ali i politička osjetljivost kada je u pitanju određivanje pojma *zajednica* te što predstavlja, ponajprije zbog turbulentne povijesti i etno-religijskih podjela (Gilliland i Štefanac, 2020). Tako bi se izravan prijevod pojma *community archive* odnosio isključivo na arhive vjerskih zajednica koji dokumentiraju i arhiviraju važne vjerske zbirke rukopisa, kao i zapise te zajednice (Gilliland i Štefanac, 2018).

Osim toga, hrvatske se zakonske, regulatorne, financijske i profesionalne strukture ne bave pojmom arhiva zajednice jer u očima javnosti, kao i nekih arhivista, takvi arhivi nisu „pravi“ arhivi već dokumentarni projekti te stoga ne zahtijevaju njihovu pozornost i interes. Samim time, takve strukture i stavovi ograničavaju organizacijsku i stručnu autonomiju kojoj arhivi zajednice teže, odnosno onemogućuju njihovo neometano djelovanje (Gilliland i Štefanac, 2020).

Nadalje, Zakon o arhivskom gradivu i arhivima razlikuje tri kategorije arhiva: javne, specijalizirane i privatne (Narodne novine, 2018). Prema Članku 31., „privatni i specijalizirani arhivi (sveučilišni arhivi, gospodarski arhivi, arhivi vjerskih zajednica, arhivi banaka i dr.) mogu prikupljati i čuvati dokumentarno i arhivsko gradivo nastalo radom svojih osnivača i drugih domaćih pravnih i fizičkih osoba (Narodne novine, 2018).“ Arhivi zajednice bi se stoga, u okviru Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, mogli percipirati kao privatni ili specijalizirani arhivi, s tim da percepcija privatnih arhiva više odgovara onome kako se arhivi zajednica manifestiraju (Gilliland i Štefanac, 2020).

Ipak, propisi zahtijevaju da arhivi zajednice zadovoljavaju propisane uvjete pohrane i potrebne opreme, kao i da budu u mogućnosti pravilno obrađivati i zaštititi arhivsko gradivo za koje skrbe. Također, potrebno je i da imaju dovoljan broj arhivista s odgovarajućom stručnom spremom, no u kontekstu ovakvih arhiva teško je ostvariti svaku od navedenih stavki, ponajprije zbog manjka pravilnog i redovitog financiranja (Gilliland i Štefanac, 2018).

Poseban dio Zakona posvećen je privatnom arhivskom gradivu, primarno određujući da se svo privatno arhivsko gradivo od značaja za povijest, znanost i kulturu upisuje u Upisnik vlasnika ili posjednika privatnog arhivskog gradiva (Narodne novine, 2018). Privatno arhivsko gradivo predstavlja arhivsko gradivo nastalo djelovanjem privatnih pravnih i fizičkih osoba, a da nije nastalo u obavljanju javnih oblasti i javne službe, odnosno da nije u državnom vlasništvu. Samim time, u stvaratelje i imatelje privatnog arhivskog gradiva spadaju političke stranke, sindikati, vjerske ustanove, udruge, gospodarski subjekti, strana predstavništva i slično (Heđbeli, 2001).

Nadalje, prema zakonu, gradivo treba biti zaštićeno bez obzira u čijem je vlasništvu ili posjedu te je li registrirano ili evidentirano (Gilliland i Štefanac, 2018). Unatoč tome, kada su u pitanju konkretne smjernice i upute kako to postići ili održati, zakoni i srodni propisi pružaju zbunjujuće i nejasne odgovore. Zakonski okvir koji je trenutno na snazi nastao je dorodom onog donesenog za vrijeme socijalizma, odnosno u uvjetima kao privatno vlasništvo kao takvo nije

postojalo u tadašnjim zakonima i terminologiji. Danas je u Hrvatskoj registrirano preko 20 000 udruga, 100 političkih stranaka te 700 sindikata, ali hrvatska arhivska služba nema dovoljno materijalnih i ljudskih sredstava da stupi u kontakt s tim stvarateljima te skrbi o njihovom gradivu. Stoga državni arhivi moraju birati gradivo koje smatraju od važnosti te njega pratiti i čuvati (Heđbeli, 2001). Takvi uvjeti potiču stvaratelje privatnog arhivskog gradiva da samostalno osiguraju adekvatnu brigu za svoje gradivo, što zatim rezultira kreiranjem arhiva zajednice i srodnih entiteta.

Također, institucije koje se bave prikupljanjem, dokumentiranjem, zaštitom te osiguravanjem pristupa tipičnoj arhivskoj i muzejskoj građi, tj. papirnatim dokumentima i trodimenzionalnim artefaktima, moraju se prema zakonima registrirati kao arhiv ili muzej. Točnije, arhiv zajednice mora biti registriran isključivo kao arhiv ili kao muzej, bez mogućnosti spajanja ili registriranja kao neki drugi oblik baštinske institucije (npr. knjižnice). Samim time, ustanove utemeljene na tim postupcima službeno su priznate od strane Hrvatskog državnog arhiva dok se druge, konceptualno ili strukturalno fluidnije inicijative ne uklapaju u taj okvir (Gilliland i Štefanac, 2018).

Ako arhiv zajednice ne želi proći službenu registraciju nastavio bi neometano djelovati, ali se ne bi tretirao kao institucija. Također, morao bi se prijavljivati na natječaje za državna ili lokalna sredstva koji su tipično namijenjeni nevladinim organizacijama. S druge strane, čak i ako se arhiv zajednice odluči na registraciju, nije garantirano da će ista biti odobrena, tj. da će se arhiv moći uspješno prijaviti. Uz to se veže dosta regulatornih i legislativnih pitanja te nedoumica, a da bi se na njih pružio kvalitetan odgovor, potrebno je početi percipirati arhive zajednice kao komplementarnima službenom arhivskom sustavu ili čak početi surađivati s njima (Gilliland i Štefanac, 2018). S obzirom na to, budući da u Hrvatskoj raste broj arhiva zajednice, pružanje pregleda postojećih inicijativa može pomoći u identificiranju prostora za potencijalnu suradnju i napredak.

4.2. Primjeri arhiva zajednice u Hrvatskoj

Nakon osamostaljenja Hrvatske, 1991. godine, razvila su se dva značajna i često isprepletena smjera arhiviranja zajednice i/ili entiteta koji se bave organizacijskim pamćenjem (Gilliland i Štefanac, 2020). U kontekstu arhiva zajednice, organizacijsko pamćenje odnosi se na bilježenje pismenih i usmenih aktivnosti jedne organizacije, kao i drugih formata njezina rada (Lupiga.

ARHIVI ODOZDO: Što je to organizacijsko pamćenje i zašto je važno?). Sukladno tome, jedan od ta dva smjera fokusiran je na specifične etničke ili regionalne zajednice, s velikim naglaskom na njihova iskustva, kolektivno pamćenje, sjećanje i ostavštinu tijekom ratnih zbivanja tijekom 1990-ih godina (Gilliland i Štefanac, 2020).

Nadalje, drugi smjer odnosi se upravo na dokumentiranje post-socijalističke urbane kulture, a razvio se iz ideja civilnog društva o snagama i zadaćama demokratskog društva nakon postizanja nezavisnosti Hrvatske, kao i multi-stranačkog sustava te tržišnog gospodarstva. Sukladno tome, civilno društvo se temelji na ideji okupljanja građana u zajednice s obzirom na zajedničke interese. Unutar takvih zajednica postoji i kolektivna želja za stvaranjem trećeg društvenog utjecaja, uz državni i privatni sektor, što potiče djelovanje te stvaranje provođenje aktivnosti s ciljem ostvarivanja te želje (Gilliland i Štefanac).

Najznačajniji primjeri arhiva zajednice koji djeluju u okvirima prvog navedenog smjera su Documenta te Arhiv Srba u Hrvatskoj. Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću osnovan je od strane Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Centra za mirovne studije, Građanskog odbora za ljudska prava te Hrvatskog helsinškog odbora. Ovom inicijativom nastojalo se potaknuti proces suočavanja s prošlošću i ustanovljenja činjeničnih istina o ratu, kao i pridonijeti pomicanju javne diskusije s razine prijepora o činjenicama prema dijalogu o interpretacijama. Ključni razlog nastanka Documente je postojeće iskustvo prešućivanja i falsificiranja ratnih zločina te ostalih ratnih zbivanja od 1941. do 2000. godine na području zemalja bivše Jugoslavije (Documenta. *O nama*). Ipak, kako bi uspješno ostvarila svoje ciljeve surađuje s brojnim dionicima, ponajprije s osnivačkim organizacijama, udrugama obitelji nestalih, drugim civilnim inicijativama, institucijama državne i lokalne vlasti, vladinim institucijama, međunarodnim institucijama i organizacijama, znanstvenim institucijama i slično (Documenta. *O nama*).

Arhiv Srba u Hrvatskoj osnovan je 2006. godine kao rezultat suradnje Srpskog narodnog vijeća te Srpskog kulturnog društva *Prosvjeta*. Rad Arhiva temelji se na prikupljanju, čuvanju, obradi i davanju na korištenje arhivskog gradiva, odnosno dokumenata, spisa, fotografija i digitalnog gradiva od posebnog značaja za kulturno-povijesnu baštinu Srba u Hrvatskoj. Samim time, Arhiv je usmjeren na prikupljanje dokumenata nastalih u organizacijama Srba u Hrvatskoj, a posjeduje i značajne izvorne dokumente poput ostavština, karata, razglednica, novinskih članaka i slično. Zahvaljujući iscrpnom načinu i opsegu rada, u Arhivu se postavljaju temelji za budući istraživački centar, a u tu svrhu Arhiv je i počeo izdavati znanstveni časopis *Tragovi* (Srpsko Narodno Vijeće. *Arhiv Srba*).

S druge strane, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture idealan je primjer drugog smjera, gdje se arhiviranje ne koristi isključivo za prikaz razvoja nezavisne kulturne scene, već i kao strateški alat za aktivizam (Gilliland i Štefanac, 2020).

5. Hrvatska nezavisna kulturna scena

Generalni kulturni krajolik u Hrvatskoj, kao i u većini postsocijalističkih zemalja jugoistočne Europe, obilježen je dominacijom javnog kulturnog sektora ili tzv. *oficijelne* kulture koju kreiraju i nose institucije vlasti uz glomazni sustav kulturnih ustanova u izravnom vlasništvu te pod kontrolom države. Također, za razliku od ekonomskog ili političkog sektora, kulturni sektor nije doživio bitnu strukturalnu tranziciju već funkcionira prema naslijeđenim, zastarjelim i neprimjerenim principima. Sukladno tome, rezultat takve politike upravo je stvaranje institucionalnog okvira koji unaprijed sprječava primjenu proaktivnih kulturnih strategija i politike koje bi poticale raznolikost, dinamičnost te kulturni razvoj. Točnije, izrazito veliki naglasak nalazi se na iskazivanju nacionalnog kulturnog identiteta te učvršćivanju tradicije i tradicionalizma. Glavni pokazatelj neučinkovitosti tog sustava vidljiv je iz neizmijenjenosti sustava javnog financiranja kulture, s obzirom da se većina sredstava ulaže u održavanje infrastrukture i redovite plaće dok je znatno manji broj sredstava namijenjen kulturnim programima institucija u državnom vlasništvu (Višnić i Dragojević, 2008).

Ipak, u takvom se okruženju paralelno razvija nezavisna kulturna scena, unoseći u kulturnu sliku Hrvatske nove kulturne i umjetničke sadržaje te načine djelovanja. Nezavisna kultura se, u širem smislu, odnosi na aktere koji: „(a) nisu osnovani od strane državnih ili nekih drugih vanjskih tijela, tj. koji su samostalno osnovani (b) koji samostalno definiraju svoje organizacijske strukture, tijela i procese odlučivanja i upravljanja i (c) na one koji financijski i programski ne ovise isključivo o državi ili nekom trećem subjektu (Višnić i Dragojević, 2008:10).“ Prema tome, u okvirima nezavisne kulture djeluju neprofitne organizacije civilnog društva, civilne neformalne inicijative te umjetničke organizacije. Njihovo djelovanje karakteriziraju dinamičnost i fleksibilnost, izravno djelovanje u zajednici, spremnost na brzo reagiranje, profesionalnost, volonterski rad te entuzijazam. Također, za aktere nezavisne kulture tipično je međusobno povezivanje pri čemu je prisutna značajna društvena osviještenost, kao i orijentiranost na aktivizam. Samim time, često je intersektorsko povezivanje i preklapanje, ali i povezivanje s javnim i poslovnim sektorom. Osim toga, u radu ovih inicijativa, organizacija i

udruga, prisutna je čvrsta orijentiranost prema lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj te međunarodnoj suradnji, primarno s drugim nezavisnim kulturnim organizacijama te civilnim organizacijama (Višnić i Dragojević, 2008).

Unatoč dugoj tradiciji te definiranim i ustaljenim principima djelovanja aktera nezavisne kulture, dosad ni na koji način nisu stvoreni preduvjeti za razvoj nezavisne kulture, kao ni stabilnost resursa nužnih za njihov rad. Stoga za opstanak tog polja kulture postaje nužna izrada i primjena nacionalne, lokalne te drugih javnih politika, kao i šire legislativne promjene. Naime, postojeći instrumenti kulturne politike temelje se isključivo na financijskim sredstvima, tj. potpori, no unatoč uvođenju instrumenata za financiranje programa, nezavisna kultura se i dalje ignorira u brojnim sferama. Uglavnom se vidi kao alternativna, odnosno kao suprotnost institucionalnoj ili tzv. dominantnoj kulturi. Nalazi se u snishodljivom položaju s obzirom da institucije vlasti *skrbe* za realizaciju određenih programa te *pomažu* pojedinim akterima. Također, nezavisna kulturna scena, kao i sektor koji se njome bavi, smatra se amaterskim, volonterskim te hobističkim što dodatno otežava kreiranje adekvatnog institucionalnog okvira kulturne politike koji će omogućiti njezin rast i razvoj (Višnić i Dragojević, 2008).

5.1. Razvoj hrvatske nezavisne kulturne scene

Tranzicijski proces u Hrvatskoj započinje 1990-ih godina raspadom komunizma, proglašenjem neovisnosti te uvođenjem višestranačkih izbora. Ipak, ratna razaranja i ekonomska recesija značajno otežavaju i usporavaju proces tranzicije, a dovode i do velikog društvenog raslojavanja te siromaštva. Vladajuća dezorijentiranost u svim segmentima društva, kao i usmjerenost države na obranu zemlje, utjecala je na smanjenje kulturne proizvodnje javnog sektora (Vidović, 2007).

Prema Katuranić (1998:227), kako je navedeno u Vidović (2007), „Hrvatska nakon rata nastoji dovršiti proces tranzicije s ciljem stvaranja gospodarskog i kulturnog kapitala. Ipak, dominantna privatizacija, korupcija te klijentelističke mreže u javnim ustanovama i poduzećima onemogućavaju demonopolizaciju medija, restrukturiranje pravnog sustava te stvaranje civilne kulture.“ Također, tadašnja hrvatska kultura bila je iznimno nacionalna i zatvorena dok je kultura mladih i urbana kultura bila potpuno zapostavljena. Sukladno tome, smanjenja je kulturna programska djelatnost i zanemaruje se kulturna baština, a kulturna infrastruktura se ne obnavlja. Ono što je Hrvatska ipak uspjela sačuvati je kulturni pogon. Naime, kulturne ustanove

nastavljaju funkcionirati i primati financijska sredstva te potporu. Većina kulturnih objekata ostaje u vlasništvu države ili gradova čime se očuvala njihova izvorna, odnosno javna i kulturna funkcija. Takvo okruženje pogoduje i razvoju nezavisne kulturne scene, omogućujući brojnim akterima uvođenje novih načina organiziranja i funkcioniranja, kao i promoviranje drugačije te otvorenije kulture (Vidović, 2007).

Tako današnja nezavisna kulturna scena početke svog razvoja veže uz 90-e godine 20. stoljeća, kada se pojavljuju nove organizacije i inicijative čime dolazi do diferencijacije unutar polja kulturnog djelovanja, što je ujedno i prva faza razvoja nezavisne kulture. Te su organizacije prvenstveno bile usmjerene na sebe i svoj programski razvoj, kao i na pokretanje suvremenijih oblika kulture i umjetničke proizvodnje realiziranjem brojnih izložbi, predstava, radionica i slično (Višnić i Dragojević, 2008).

Među najstarijim organizacijama nezavisne kulture izdvaja se Art radionica Lazareti (ARL) u Dubrovniku, osnovana kao umjetnička inicijativa s namjerom da okupi umjetnike i teoretičare koji se bave suvremenom umjetnošću, kulturom, društvom, politikom te njihovim međuodnosima. Nadalje, u Labinu je 1991. godine osnovan Labin Art Express (LAE) koji, nekoliko godina nakon osnivanja, pokreće Radio L.A.E. i Kulturni centar Lamparna. U Puli se 1993. godine formalno registrirao Kreativno istraživački tim, gradska radionica mladih (KIT GRM), a nekoliko godina kasnije s radom započinje i Monteparadiso, ponajprije organiziranjem *punk* i *hardcore* koncerata. Od značajnih umjetničkih organizacija i inicijativa iz tog razdoblja moguće je izdvojiti udrugu Gripe Art Projekt (GAP) iz Splita te udruge URA i Spirit iz Rijeke. Iako je vidljivo da se nezavisna kulturna scena postepeno počinje razvijati u cijeloj Hrvatskoj, ona je ipak najvećim dijelom ostaje koncentrirana oko Zagreba. Naime, u Zagrebu tijekom 1990-ih godina s radom počinju jedni od najvažnijih aktera nezavisne kulturne scene danas, a posebno se ističu Centar za dramsku umjetnost (CDU), Multimedijalni institut (MI2), Udruženje za razvoj kulture (URK) te Alternativna tvornica kulture – ATTACK! (Vidović, 2007). Unatoč brojnim akterima, tijekom prve faze razvoja nisu izrađene nacionalne niti lokalne kulturne strategije. Kulturna se politika fokusirala na reprezentativne oblike djelovanja dok nezavisnu kulturu nije financirala ni podržavala (Višnić i Dragojević, 2008).

Početkom 21. stoljeća hrvatska nezavisna kulturna scena ulazi u drugu fazu svog razvoja (Vidović, 2007). Karakterizira ju povezivanje i osnaživanje organizacija nezavisne kulture, povećanje broja aktera i programa te izgradnja scene koju čine različite neformalne inicijative, nevladine organizacije, neprofitni klubovi te umjetničke organizacije. Samim time, tijekom druge faze proizvodi se novi kulturni i socijalni kapital, a nezavisna kultura postaje

prepoznatljiva unutar kulturnog i društvenog konteksta u kojem djeluje. Dominantnom tendencijom postaje povezivanje i suradnja u svrhu (ili s posljedicom) proizvodnje modela za djelovanje nezavisne kulturne scene kao cjeline (Višnić i Dragojević, 2008). Tako se osnivaju nove organizacije u svim dijelovima Hrvatske, a rad im se temelji na kreiranju programa u svojim lokalnim zajednicama, ponajviše kako bi formirali prostor za kreativno provođenje vremena posjetitelja (Vidović, 2007). Kako je navedeno u Vidović (2007:26), „organiziraju i izložbe, koncerte, predstave, predavanja, festivale, akcije, radionice i sl. Njihovu djelatnost prati prepoznatljiv i nekonvencionalan dizajn plakata, letaka, kataloga i fanzina kojima promoviraju svoje kulturne i umjetničke programe ili društveno angažirane akcije i reakcije.“ Ipak, na nacionalnoj razini još uvijek ne postoje prakse suradnje i zajedničkog djelovanja ili povezivanja s ciljem transformacije institucionalnog okvira, kao ni poboljšanje uvjeta za djelovanje (Vidović, 2007).

Danas se hrvatska nezavisna kulturna scena nalazi u trećoj fazi svog razvoja, u kojoj nacionalne i lokalne vlasti počinju prepoznavati njezinu vrijednost, što se ponajprije vidi iz otvaranja pozicija za financiranje projekata i kulturnih programa. Također, na temelju Zakona o kulturnim vijećima, formirano je i Vijeće za medijsku kulturu (kasnije Vijeće za nove medijske kulture) čiji je fokus upravo na djelatnosti aktera nezavisne kulture, kao i na novim oblicima kulture koju proizvode i promoviraju. Ipak, druga vijeća koja pokrivaju djelatnosti poput filma ili kazališta ni nakon ovog koraka ne počinju uvažavati ove organizacije i inicijative, a nisu ni prepoznala njihov značaj. Kao rezultat takve percepcije, nezavisne organizacije prolaze znatno lošije na natjecajima od javnih institucija, a vidljiva nejednakost ukazuje na to da hrvatska se hrvatska kulturna politika još uvijek pridržava zastarjelih principa. Stoga, iako postoje pomaci u financiranju, zbog diskriminacije i marginalizacije aktera nezavisne kulture, oni ne rezultiraju postavljanjem adekvatnih uvjeta za stabilan razvoj nezavisne kulturne scene (Vidović, 2007).

Iz navedenog se može zaključiti da nositelji institucionalne kulture, kao ni kulturna vlast na nacionalnoj i lokalnim razinama, neće pokrenuti transformaciju cjelokupnog kulturnog sektora. Tu ulogu stoga na sebe preuzimaju akteri nezavisne scene, počevši s praksama povezivanja i suradnje na nacionalnoj razini. Idealni primjer je formiranje mreže Clubture čime je nezavisna kulturna scena stvorila vlastiti okvir za zajedničko djelovanje, ali i za borbu za korekciju sustava s ciljem ostvarivanja stabilnijeg i održivijeg razvoja (Vidović, 2007).

5.2. Mreža Clubture / Savez udruga Klubtura

Savez udruga Klubtura, odnosno mreža Clubture, osnovana je 2002. godine u Zagrebu. Predstavlja neprofitnu, inkluzivnu i participativnu mrežu organizacija čiji se rad temelji na osnaživanju nezavisne kulturne scene. Zahvaljujući raznolikosti i širokom rasponu djelovanja, dinamičnosti i brojnosti programa te inovativnom modelu suradnje i odlučivanja, postala je značajan akter nezavisne kulturne scene u Hrvatskoj, posebice u novim i graničnim poljima poput kulture mladih, urbane kulture, aktivističkim i socijalno angažiranim programima i slično. Samim time, glavne aktivnosti mreže Clubture usmjerene su na programsko povezivanje, podizanje javne svijesti, poticanje organizacijskog razvoja scene te jačanje njezinog utjecaja na promjenu institucionalnog okvira unutar kojeg djeluje. Cjelokupna djelatnost ove organizacije provodi se s ciljem stvaranja uvjeta za programsko i projektno povezivanje na nezavisnoj kulturnoj sceni u Hrvatskoj i u regiji, povećanja vidljivosti nezavisne kulturne scene u Hrvatskoj i međunarodno, zagovaranja mjera kulturne politike koje pogoduju stabilnosti nezavisne kulturne scene u Hrvatskoj i šire te osiguravanja kontinuiranog prijenosa vrijednosti, znanja i vještina akterima na nezavisnoj kulturnoj sceni u Hrvatskoj i regiji (Clubture. *Tko smo*).

Temeljna ideja oko koje je oblikovan Clubture je kultura kao proces razmjene, a osnovu mreže čini programska i suradnička razina koja se ostvaruje realizacijom zajedničko osmišljenih programa i projekata. Točnije, Clubture kao takav ne postoji ako ne postoje zajednički realizirani programi ostvareni u direktnoj suradnji pojedinih organizacija. One se provode prema unaprijed postavljenom inovativnom strukturalnom modelu koji osigurava stabilizaciju te daljnji razvoj postojećih suradnji, kao i uključivanje novih aktera. Prema tome, ključni evaluacijski kriterij za odabir pojedinog programa ili projekta jest set sociokulturnih vrijednosti koje taj program ili projekt donosi, odnosno njegov pozitivni utjecaj na razvoj sociokulturnog kapitala (Višnić i Dragojević, 2008). Tako danas mreža Clubture provodi nekoliko programa, a sudjelovala je i u par projekata.

Ključni dugogodišnji program koji se provodi od 2002. godine je *Clubture-Hr: Programska razmjena i suradnja*. Utemeljen je na izravnoj suradnji organizacija nezavisne kulture (udruge, umjetničke organizacije i neformalne inicijative) koje kroz platformu razmjenjuju sadržaje, ali i zajednički osmišljavaju te provode nove partnerske projekte. Programom se nastoji doprinijeti dugoročnom kulturnom razvoju, decentralizaciji kulture te razvoju civilnog sektora u kulturi, ponajprije osnaživanjem programske djelatnosti nezavisne kulturne scene i kreiranjem njezine

dinamike. Tako u *Clubture-Hr* mogu sudjelovati članice platforme te nove organizacije s područja cijele Hrvatske, a kao rezultat suradnje mogu kreirati suradnički projekt ili suradničku turneju koji se odabiru na temelju zajedničkog odlučivanja od strane Skupštine (*Clubture. Clubture-HR: Programska razmjena i suradnja*).

Nadalje, mreža *Clubture* je 2008. godine pokrenula program *Clubture Forum* s ciljem stvaranja uvjeta za kontinuirani transfer informacija, specifičnih znanja i vještina između organizacija nezavisne kulturne scene. Također, program omogućava jačanje međusobnih partnerskih odnosa među organizacijama, kao i povećanje njihove vidljivosti prema široj javnosti. Stoga se program svake godine odvija u drugom hrvatskom gradu, a obuhvaća niz predavanja, radionica, projekcija filmova te druge participativne aktivnosti kojima se nastoji, u par dana koliko *Clubture Forum* službeno traje, upoznati zainteresirane i širu javnost s novim znanjima, vještinama te iskustvima u okviru nezavisne kulture (*Clubture. Clubture Forum*)

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva pokrenula je program razvojne suradnje u području centara znanja za društveni razvoj, a mreža *Clubture* predstavlja Centar znanja za društveni razvoj u polju nezavisne kulture. Program je pokrenut 2012. godine, a aktivne organizacije unutar programa razvojne suradnje provode razne analize i istraživanja javnih politika, prenose specifična znanja i prakse te zagovaraju pozitivne društvene promjene i razvoj društvenih potencijala. Samim time, aktivnosti koje je *Clubture* recentno provodio u sklopu ovog programa obuhvaćaju organizaciju *Clubture Foruma*, provedbu istraživanja, realizaciju programa *CT Lab (Clubtureov akcijski kulturni laboratorij)* te organizaciju različitih edukacija i konferencija (*Clubture. Clubture centar znanja*).

Osim provođenja navedenih programa, *Clubture* je bio i nositelj projekta *DKC-HR: Mreža društveno kulturnih centara* sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda. Projekt je trajao od 2018. do 2020. godine, a fokus je bio na umrežavanju postojeće lokalne civilnodruštvene inicijative za uspostavu društveno-kulturnih centara na razini cijele Hrvatske. Sukladno tome, ciljevi projekta odnosili su se na prenošenje znanja i iskustava o sudioničkom planiranju i upravljanju između društveno kulturnih centara te o sudioničkom upravljanju u Europskoj uniji, umrežavanje društveno kulturnih centara i uspostavljanje modela programske suradnje te upoznavanje javnosti i dionika s civilno-javnim partnerstvom, kao i sudioničkim upravljanjem u kulturi. Također, u sklopu projekta održane su radionice, studijski posjeti, programi razmjene te aktivnosti uspostave formalne mreže društveno-kulturnih centara u Hrvatskoj (*Clubture. DKC-HR: Mreža društveno-kulturnih centara*).

Najrecentniji projekt koji je provela mreža Clubture je trogodišnji projekt pod nazivom *Nova javna kultura i prostori društvenosti* u suradnji s jedanaest partnera iz Hrvatske. Projekt se provodio od 2020. do 2023. godine, a bavio se unaprjeđenjem lokalne infrastrukture za kulturne i društvene aktivnosti. Također, projektom se nastojalo promovirati decentralizaciju, veću uključenost, povećanje dostupnosti te razvoj sudioničkog upravljanja. Ciljevi projekta obuhvaćaju povezivanje organizacija civilnog društva, akademsku zajednicu te druge dionike koji se bave praksom i promišljanjem o razvoju infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti u tematsku mrežu te ojačati njihove kapacitete i znanje za umrežavanje, proizvodnju i javno predstavljanje relevantnih i znanstveno utemeljenih znanja o značaju lokalne infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti te razvijanje argumentiranih i znanstveno utemeljenih prijedloga za unaprjeđenje kulturne politike vezane uz ovu temu (Clubture. *Nova javna kultura i prostori društvenosti*).

Nadalje, osim programa i projekata, Clubture je 2005. godine pokrenuo portal Kulturpunkt.hr koji od tada kontinuirano prati nezavisnu kulturnu scenu i suvremenu umjetnost (Sesar, 2007). Portal je ujedno i centralni projekt udruge Kurziv, a svoj prostor otvara i građanskim inicijativama koje vode procese javnog zagovaranja. Kulturpunkt.hr ima vlastiti informacijski servis u kojem se kontinuirano i redovito objavljuju najave događaja te brojni natječaji. Osim toga, na portalu se mogu pročitati i autorski tekstovi, kao i članci koji analitički propituju trendove hrvatskog društva i politike. Sukladno tome, svi sadržaji su besplatni i trajno dostupni kao arhiva koju je moguće pretražiti (Kulturpunkt.hr. *O Kulturpunktu*). Tako se na Kulturpunktu mogu pronaći i znatna količina radova na temu Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, što je fokus ovog rada i istraživanja.

6. Metodologija istraživanja

Cilj ovog istraživanja jest prikupiti saznanja o ulozi Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u okviru nezavisne kulturne scene u Hrvatskoj i regiji, aktivnostima i programima koje Centar provodi u svrhu približavanja svoje djelatnosti široj javnosti te izazovima s kojima se Centar susreće u svom radu kao arhiv zajednice. Također, radom se nastoji ukazati na važnost i potrebu za postojanjem svojevrsnog arhiva za dokumentiranje nezavisne kulture, kao i na nužnost angažiranosti zajednice u njegovom održavanju te neometanom funkcioniranju.

Metodologija istraživanja je kvalitativna analiza dokumenata u sklopu koje su analizirani javno dostupni novinski i znanstveni članci o Centru za dokumentiranje nezavisne kulture, transkripti video sadržaja i podcast epizoda tematski vezanih uz Centar, službene web-stranice, tj. digitalni arhiv Centra te službena izvješća udruga Kulturtreger i Kurziv koje upravljaju Centrom za dokumentiranje nezavisne kulture od njegovog osnivanja.

6.1. Analiza dokumenata

Analiza dokumenata predstavlja sustavan postupak pregleda ili procjene dokumenata, neovisno o tome jesu li u tiskanom ili elektroničkom obliku. Sadrže tekst i slike snimljene bez intervencije istraživača, a obuhvaćaju širok spektar različitih vrsta i oblika. Tako dokumenti mogu biti oglasi, dnevni redovi, registri prisutnih i zapisnici sa sastanaka, priručnici, pozadinski dokumenti, pisma i memorandumi, karte, novine, priopćenja za tisak, prijedlozi programa, obrasci za prijavu i sažeci, scenariji i transkripti radijskih i televizijskih programa, organizacijska ili institucionalna izvješća, rezultati anketa te brojni drugi javni dokumenti (Bowen, 2009).

Kao kvalitativna metoda istraživanja, analiza dokumenata zahtijeva ispitivanje i tumačenje podataka s ciljem stvaranja značenja i razumijevanja, ali i razvijanja empirijskog znanja. Samim time, postupak analize dokumenata obuhvaća pronalazak, odabir, procjenu i sintezu podataka koji se nalaze u definiranom setu podataka (Corbin i Strauss, 2008 navedeno u Bowen, 2009).

Dokumenti u okviru ovakvih istraživanja mogu imati pet specifičnih funkcija. Naime, dokumenti mogu pružiti podatke o kontekstu unutar kojeg pojedini istraživač djeluje, odnosno unutar kojeg se provodi istraživanje. To se ponajprije odnosi na pružanje uvida u pozadinske i povijesne informacije što pomaže istraživačima u razumijevanju povijesnih korijena određenih problema te njihovih utjecaja na fenomen koji se proučava. Nadalje, informacije sadržane u dokumentima mogu uputiti na dodatna pitanja koja je potrebno ispitati, kao i situacije koje je potrebno promatrati u okviru postojećeg istraživanja. Osim toga, dokumenti pružaju dopunske istraživačke podatke koji mogu biti vrijedni dodaci bazi znanja, primarno kada je u pitanju istraživanje knjižničnih kataloga te arhiva dokumenata. Četvrta funkcija dokumenata odnosi se na ulogu sredstva za praćenje razvoja i promjena (Bowen, 2009). Na primjer, proučavanjem periodičkih i završnih izvješća ili različitih verzija istog dokumenta, istraživač može dobiti jasnu sliku o tome kako se pojedina organizacija razvijala kroz vrijeme ili koje su promjene

dovedene unutar određenog projekta (Yin, 2007). Naposljetku, dokumenti se mogu analizirati i interpretirati kako bi se potvrdili podaci iz drugih izvora, što je česta pojava u sociološkim istraživanjima te studijama slučaja (Bowen, 2009).

Analiza dokumenata, kao i sve druge metode istraživanja, ima svoje prednosti i nedostatke koje je potrebno uzeti u obzir. Sukladno tome, prednosti analize podataka su: učinkovitost, dostupnost, isplativost, nedostatak nametljivosti i reaktivnosti, stabilnost, točnost te pokrivenost. Učinkovitost analize dokumenata proizlazi iz činjenice da zahtijeva manje vremena nego druge istraživačke metode budući da se temelji na odabiru podataka, a ne na njihovom prikupljanju. Nadalje, znatna količina dokumenata dostupna je u javnoj domeni te ne zahtijeva dopuštenje autora za korištenje. Samim time, analiza dokumenata isplativija je od drugih metoda istraživanja te je stoga često metoda koje se odabire kada prikupljanje novih podataka o nekom fenomenu nije moguće. Dokumenti su nenametljivi i nereaktivni, odnosno na njih ne utječe proces istraživanja. Stoga se smatraju stabilnima, kao i pogodnima za ponovne preglede jer prisutnost istraživača ne mijenja ono što se proučava (Bowen, 2009). Prema Yinu (2007), prednosti analize dokumentacije uključuju još i točnost te pokrivenost dokumenata. Naime, dokumenti su točni u smislu da sadrže točna imena, reference i detalje o određenim događajima što poboljšava vjerodostojnost ove metode. Samim time, dokumenti pokrivaju dug vremenski period, sadržavajući pri tome detaljne informacije o događajima i okruženju unutar kojeg se odvijalo djelovanje nekog subjekta što omogućuje detaljan uvid u fenomen koji se proučava (Bowen, 2009).

S druge strane, potencijalni nedostaci ove metode su nedovoljno detalja, niska dostupnost te prisutna selektivnost. Dokumenti mogu imati nedovoljno detalja jer se izrađuju za svrhe koje nisu nužno istraživačke, otežavajući tako istraživačima da pronađu ono što im treba. Točnije, informacije sadržane u dokumentima ne mogu pružiti adekvatne odgovore na istraživačka pitanja što posljedično zahtijeva izmjenu postavki samog istraživanja. Također, dokumente potrebne za istraživanje ponekad može biti teško pronaći ili su u potpunosti nedostupni (Bowen, 2009). Također, Yin (2007) navodi da pristup dokumentima nekad može biti namjerno blokiran. Naposljetku, nepotpuna zbirka dokumenata sugerira „selektivnu pristranost“, promovirajući samo određene korporativne politike i procedure što onemogućava stjecanje potpune, objektivne i vjerodostojne slike (Yin, 2007).

7. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture

Centar za dokumentiranje nezavisne kulture predstavlja arhiv zajednice čiji se rad temelji na prikupljanju, obradi, čuvanju, katalogizaciji, digitalizaciji te prezentaciji fizičke i digitalne građe nastale na području hrvatske nezavisne kulturne scene od 1990-ih godina do danas. Osnovan je 2011. godine od strane udruga Kulturtreger i Kurziv kao dio programa *Abeceda nezavisne kulture*. Od tada je ujedno i smješten u prostoru kluba Booksa u Zagrebu (Sl. 1) gdje djeluje kao otvoreni arhiv u kojem je pohranjena fizička građa (Sl. 2). Također, svi materijali dostupni su i u obliku online arhiva koji sadrži katalog arhiviranih materijala, digitaliziranu građu te arhiv usmene povijesti. Online arhiv omogućava besplatan pristup arhiviranoj građi, kao i pretraživanje pohranjenog, odnosno dostupnog materijala (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*).

Osim kao arhiv zajednice, Centar funkcionira i kao javna knjižnica, audio i videoteka (Kulturpunkt.hr. *Arhiviranje nezavisne kulture*). Služi kao odgovor na „kompleksni zadatak istraživanja, bilježenja, historiziranja te dokumentiranja raznolikih progresivnih eksperimentalnih, subverzivnih i alternativnih kulturnih i umjetničkih praksi koje nisu dio dominantnih kulturnih tokova visoke i potrošačke kulture (Kulturpunkt.hr. *Arhiviranje nezavisne kulture*).“ Sukladno tome, zamišljen je kao „dugoročni projekt otvorenog kraja, kako za sadašnje, tako i za buduće naraštaje (Kulturpunkt.hr. *Arhiviranje nezavisne kulture*).“

Slika 1. Književni klub Booksa u Zagrebu (Izvor: Booksa.hr)

Slika 2. Prostor Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Booksa.hr)

Samim time, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture prikuplja građu iz područja suvremene umjetnosti (vizualne, filmske, izvedbene, glazbene itd.), urbane kulture, novih medija i tehnologije, interdisciplinarnih kulturnih projekata, suvremenih društvenih i kulturnih teorija i istraživanja, arhitekture i urbanizma, kulturnih politika te edukativnih programa iz navedenih područja. Tako se uglavnom prikupljaju tiskani materijali (časopisi, fanzini, novine, poster, letci, programske knjižice, knjige, katalozi, brošure..), audio i video materijali (glazba i filmovi producirani na nezavisnoj kulturnoj sceni, dokumentarne snimke, radio emisije, umjetnički radovi...), fotografije, novinski isječci te promotivni dodaci (torbe, majice, bedževi...) nastali kao rezultat rada organizacija, inicijativa i pojedinaca na nezavisnoj kulturnoj sceni. S druge strane, Centar ne prikuplja građu religioznog karaktera, kao ni građu političkih stranaka ili građu koja promovira određenu političku stranku (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*).

U svom radu Centar nastoji promovirati i zalagati se za poštivanje ljudskih prava i građanskih sloboda, kritičnost te društveni angažman. Stoga je namijenjen prvenstveno „projektima udruga građana, umjetničkih organizacija, mreža i platformi, neformalnih grupa i inicijativa te umjetnika i pojedinaca koji djeluju i stvaraju u polju nezavisne kulture. (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*).“ Također, značajan dio rada Centra za dokumentiranje nezavisne kulture vezan je uz angažiranost zajednice, ponajprije uz angažiranost pojedinaca i organizacija čiji se materijali arhiviraju u Centru, ali i uz širu

zajednicu koja odluči donirati gradivo iz vlastitih arhiva ili pomoći u njegovom prikupljanju, arhiviranju, digitalizaciji i promociji (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*).

Osim arhiviranja i dokumentiranja, djelatnost Centra obuhvaća i poticanje na istraživanje i kritičko promišljanje po pitanju nezavisne kulture i gradiva koje u okviru nezavisne kulture nastaje kako bi se oformile bolje politike i uvjeti za razvoj ovog polja (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*). Jedan od načina na koji se taj aspekt djelovanja postiže upravo je umjetnička i kulturna produkcija, poput konferencija, izložbi i javnih tribina te volonterski i edukativni program (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*). Također, svojim djelovanjem doprinosi okupljanju znanja i informacija za daljnja razmatranja, analiziranja te istraživanja polja nezavisne kulture u obliku izrade istraživačkih, teorijskih te analitičkih znanstvenih i stručnih radova (Kulturpunkt.hr. *Arhiviranje nezavisne kulture*).

7.1. Pozadina i osnivanje Centra za dokumentiranje nezavisne kulture

Polje nezavisne kulture, kao i akteri koji su na tom polju djelovali, doprinijelo je demokratizaciji hrvatskog društva. Ipak, iako su brojni proizvedeni sadržaji, prakse, znanja i materijali imali izrazito važnu ulogu u društvenoj i kulturnoj povijesti Hrvatske, njihovo djelovanje nije sustavno dokumentirano niti praćeno u *mainstream* medijima zbog pozicije u kojoj se nezavisna kultura nalazila. Jednako tako, organizacije, udruge i inicijative koje djeluju u polju nezavisne kulture nemaju uvjete za stabilno financijsko okruženje što je, posljedično, onemogućilo sustavnu brigu i čuvanje organizacijskog pamćenja i materijala. U takvim uvjetima svejedno je razvijen svojevrsan korpus materijala koji obuhvaća više od dvadeset i pet godina djelovanja, no zbog loših uvjeta izrazito je nesistematiziran, neadekvatno sačuvan, neupotrebljiv i nedostupan javnosti. Stoga, da bi se uspjela očuvati znanja i iskustva aktera nezavisne scene, udruga Kurziv počinje prikupljati usmenu povijest. S projektom je krenula 2009. godine, provodeći razgovore i dubinske intervjue s brojnim akterima nezavisne scene (Pejić i Kućinac, 2018).

Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva predstavlja udruhu, odnosno platformu, koja u svom djelovanju prati hrvatsku nezavisnu kulturnu produkciju, aktivističke prakse građanskih inicijativa te šire polje kulture, svakodnevnog života, politike, društva i slično. Svoje djelovanje ostvaruje u online i offline prostoru. Online prostor uključuje razvijanje portala Kulturpunkt.hr, ali i objavljivanje na društvenim mrežama te mailing liste. S druge strane,

offline prostor podrazumijeva organiziranje javnih događanja poput okruglih stolova, javnih intervjua, tribina, konferencija, radionica, predavanja itd. Udruga Kurziv djeluje s ciljem da stvori promjene u širem kulturnom, društvenom, političkom i medijskom prostoru, često u suradnji s ostalim predstavnicima nezavisne kulturne scene i civilnog društva (Kulturpunkt.hr. *O Kurzivu*).

Osnovana je 2009. godine, primarno s ciljem preuzimanja neprofitnog medija, tj. portala Kulturpunkt.hr koji je još 2005. godine pokrenuo Savez udruga Clubture. Tako je portal postao centralni projekt udruge Kurziv, kao i jedini mediji koji kontinuirano prati hrvatsku nezavisnu kulturnu scenu te nove kritičke umjetničke prakse društva (Kulturpunkt.hr. *O Kurzivu*). Sadržaji na portalu besplatni su i dostupni svima, a neizostavan fokus portala predstavlja „suvremena umjetnost, nove umjetničke prakse, nove kustoske prakse, eksperimentalni, progresivni i istraživački pristupi u umjetnosti, kultura mladih, urbana kultura, društveni aktivizam, nove tehnologije, slobodna kultura, *queer* kultura, umjetnost novih medija, ali i urbanizam i arhitektura, sociologija urbaniteta i problematika javnog prostora, civilno društvo, rodne teme, mediji, društvo i suvremena humanistika te obrazovanje i znanost društva (Kulturpunkt.hr. *O Kulturpunktu*).“ Danas je na portalu dostupno više od stotine intervjua i otvorenih razgovora s akterima nezavisne scene, no Kurziv je tijekom prve faze tog projekta uočio manjak fizičkih materijala te ostalih dokaza koji imaju značajnu vrijednost za polje nezavisne kulture (Pejić i Kućinac, 2018).

S namjerom rješavanja tog problema, Kurziv i Kulturtreger zajednički su osmislili i u prosincu 2011. godine osnovali Centar za dokumentiranje nezavisne kulture u prostoru Književnog kluba Booksa. Ideja iza Centra jest okupiti na jedno mjesto mnogobrojne i raznovrsne materijale koji su nastajali na nezavisnoj kulturnoj sceni od 1990-ih do danas (Booksa.hr. *O udruzi Kulturtreger*).

Udruga Kulturtreger registrirana je još od 2003. godine, a njezin prvi projekt je Književni klub Booksa. Osim Centra, Kulturtreger provodi brojne projekte i programe kako bi povećala prisutnost i vidljivost književnosti u širem društvenom kontekstu, ali i kako bi ukazala na ulogu književnosti u razvijanju tolerantnog društva (Booksa.hr. *O udruzi Kulturtreger*). Unatoč značajnoj fokusiranosti na književnost, udruga Kulturtreger većinski upravlja Centrom za dokumentiranje nezavisne kulture. Točnije, osigurava i upravlja prikupljanjem, obradom, digitalizacijom i prezentacijom materijala, organiziranjem edukativnih radionica samoarhiviranja te razvijanjem modela kolaborativnog arhiviranja kao strategije pretvaranja Centra u otvorenu održivu platformu za arhiviranje materijala zajednice. S druge strane, udruga

Kurziv se većinski bavi radom na usmenoj povijesti i prikupljanjem materijala u online sferi, no sve veće strateške odluke glede Centra udruge donose skupa (Letinić, Kučinac i Štefanac, 2014). Također, njihova suradnja na Centru sastavni je dio projekta *Abeceda nezavisne kulture*, u sklopu kojeg je Centar i otvoren (Kulturpunkt.hr. *Abeceda nezavisne kulture*).

7.1.1. Abeceda nezavisne kulture

Projekt *Abeceda nezavisne kulture* dugoročan je proces otvorenog kraja koji je sadašnjim i budućim naraštajima dostupan u fizičkom te virtualnom prostoru (Kulturpunkt.hr. *Abeceda nezavisne kulture*). Pokrenula ga je udruga Kurziv 2009. godine, s tim da se u svojim počecima projekt zvao *U fokusu* (Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva. *Izveštaj o radu za 2015. godinu*). Kreiran je kao „arhiv ideja i praksi nezavisne kulture od 1990-ih do danas, a temelji se na istraživanju, bilježenju, dokumentiranju i historiziranju raznolikih progresivnih, eksperimentalnih, subverzivnih i alternativnih kulturnih i umjetničkih praksi koje nisu dio dominantnih tijekomova visoke i potrošačke kulture te koje sustavno izostaju iz *mainstream* medija (Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, 2016).“

Tijekom prve faze projekta, 2009. i 2010. godine, održani su intervjui i otvoreni razgovori s brojnim akterima nezavisne kulturne scene te je tako djelomično mapirana zagrebačka nezavisna kulturna scena. Nadalje, tijekom 2011. i 2012. godine započeto je s obuhvaćanjem zbivanja na nezavisnoj sceni u drugim hrvatskim gradovima, ponajprije u Puli, Rijeci, Labinu, Dubrovniku, Splitu, Kninu te Karlovcu (Kulturpunkt.hr. *Donesi i pridonesi!*). Također, 2011. godine Kurziv započinje svoju suradnju s udrugom Kulturtreger dok projekt ulazi u drugu fazu koju karakterizira prelazak u fizički prostor, odnosno osnivanje Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Kulturpunkt.hr. *Abeceda nezavisne kulture*). Tada je i naziv projekta promijenjen u *Abeceda nezavisne kulture*, no program i cilj projekta ostaje nepromijenjen, tj. nastavlja se s bilježenjem zbivanja na nezavisnoj kulturnoj sceni (Kulturpunkt.hr. *Donesi i pridonesi!*).

Osim toga, u drugoj fazi projekta, konkretno tijekom 2014. te 2015. godine, udruge Kurziv i Kulturtreger ostvarile su svoju prvu regionalnu suradnju u sklopu ovog projekta pod nazivom *ABCeda nezavisne kulture* (engl. *ABC of Independent Culture*) (Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, 2016). Projekt je realiziran uz potporu Balkanskog fonda za umjetnost i kulturu (BAC), koji vodi organizacija ArtAngle u partnerstvu s Europskim

kulturnim fondom (engl. European Cultural Foundation – ECF) sa sjedištem u Amsterdamu. Te dvije organizacije ujedno i financiraju rad Balkanskog fonda za umjetnost i kulturu, skupa s Programom za umjetnost i kulturu Otvorenog društva (engl. Open Society Foundation) (Kulturpunkt.hr. *Sjećanja aktera nezavisne kulture*). Aktivnosti programa uključivale su izradu serije dubinskih video intervjua s organizacijama, umjetničkim kolektivima te umjetnicima koji su obilježili nezavisnu kulturnu scenu, ali i umjetnost, na području Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Slovenije te Crne Gore, kao i radionice te javne tribine koje su problematizirale suvremene arhivističke prakse dokumentiranja nezavisne kulture. Sukladno tome, dio aktivnosti izrađen je na temelju iskustva Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, a svi materijali producirani tijekom projekta čuvaju se upravo tamo (Udruga Kurziv – Platforma za pitanje kulture, medija i društva, 2016).

Nastavak *Abecede nezavisne kulture* je projekt *Archive as Practice* realiziran uz podršku regionalne platforme za kulturu Kooperativa. U njemu partnerski sudjeluju organizacije SEEcult.org iz Beograda, SCCA iz Ljubljane, Kulturtreger (Booksa) i Kurziv (Kulturpunkt) iz Zagreba i Qendra Multimedia iz Prištine, a posvećen je intenzivnom istraživanju nezavisne kulture, kao i suvremene umjetničke produkcije u regiji. Aktivnosti projekta obuhvaćaju otvorene razgovore na kojima se predstavlja rad različitih inicijativa, organizacija te ključnih aktera nove umjetničke prakse na području bivše Jugoslavije. Naglasak je na propitivanju potencijalnih mogućnosti arhiviranja nezavisne kulture i osiguravanja pristupa zainteresiranoj javnosti, a u sklopu projekta predstavljen je i rad Centra za dokumentiranje nezavisne kulture. Osim toga, prostor Centra poslužio je i za održavanje pojedinih aktivnosti tijekom trajanja projekta, ponajprije otvorenih razgovora vezanih uz ove teme (Kulturpunkt.hr. *Arhivima protiv zaborava*).

Osim u sklopu projekta *Abecede nezavisne kulture*, djelovanje Centra za dokumentiranje nezavisne kulture obuhvaća spektar brojnih aktivnosti, programa i događaja vezanih uz održavanje, čuvanje te populariziranje nezavisne kulture, a u ovom radu pružen je njihov pregled.

7.2. Pregled programa i aktivnosti

Srž prakse, odnosno djelovanja Centra za dokumentiranje nezavisne kulture predstavlja arhiviranje materijalne i usmene povijesti, uglavnom nastale kao produkt rada različitih organizacija od 1990-ih godina do danas. Sukladno tome, sakupljačka praksa Centra orijentirana je isključivo na materijale koje proizvode nevladine organizacije, a ne same nevladine organizacije. Točnije, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture prikuplja samo materijal nastao u sklopu rada pojedine nevladine organizacije dok se evidencija i dokumentacija poslovnih procesa jednostavno ne prikuplja. Građa se pohranjuje i organizira prema vrsti uz korištenje standardizirane arhivske opreme. Nadalje, za katalogizaciju materijala i informacija Centar koristi standardizirani muzejski softver koji se upotrebljava u većini hrvatskih muzeja, a informacije o svim objektima dostupne su u bazi podataka koja služi kao svojevrsni indeks informacija vezanih uz hrvatsku nezavisnu kulturnu scenu (Letinić, Kučinac i Štefanac, 2014).

Osim arhiviranja materijalne i usmene povijesti, djelatnost Centra razvijala se u tri smjera: kritička obrada i prezentacija građe, edukacija te zagovaranje. To uključuje radijsku emisiju *Abeceda nezavisne kulture*, koju produciraju Kurziv, Kulturtreger i Radio Student, produkciju dokumentarnih izložbi *Abeceda nezavisne kulture* i *Nezavisni prostori – prostori nezavisnih*, ali i niz javnih događanja, otvorenih razgovora, predstavljanja, tribina te edukacija (Kulturpunkt.hr. *Imamo sajt!*). Naime, Kulturtreger organizira edukativne radionice o samoarhiviranju, ponajprije kako bi organizacije naučile na koje načine mogu postaviti svoje arhive da budu kompatibilni s bazom Centra. Time se nastoji uspostaviti model kolaborativnog arhiviranja, kao i razviti platformu za sustavno zajedničko samoarhiviranje te samodefiniranje (Letinić, Kučinac i Štefanac, 2014). Također, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture ima razvijenu suradnju s Odsjekom za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, omogućujući tako studentima da svoju obaveznu praksu u sklopu studija obavljaju u Centru. Veliku ulogu ima i zagovarački rad, najčešće realiziran u suradnji s drugim arhivima i knjižnicama civilnog društva (Kulturpunkt.hr. *Imamo sajt!*). Sve od navedenog doprinosi daljnjoj popularizaciji, ali i razvoju polja nezavisne kulture u Hrvatskoj, što je nužno za opstanak rada Centra za dokumentiranje nezavisne kulture i drugih aktera koji djeluju na nezavisnoj kulturnoj sceni.

7.2.1. Istraživačko-arhivski program

Istraživačko-arhivski program Centra za dokumentiranje nezavisne kulture obuhvaća prikupljanje, arhiviranje, digitaliziranje te promoviranje umjetničke produkcije nezavisne kulturne scene (Udruga Kulturtreger, 2016). Sukladno tome, arhiviranje je redovna te primarna aktivnost Centra, a odnosi se na prikupljanje, pohranu, obradu te katalogizaciju građe (Udruga Kulturtreger, 2019). Za potrebe pravilnog arhiviranja, odnosno provedbe istraživačko-arhivskog programa, razvijene su adekvatne arhivske procedure, a u komunikaciji s drugim organizacijama i pojedincima koji djeluju na nezavisnoj kulturnoj sceni prikuplja se građa s područja cijele Hrvatske. Samim time, uspostavljene su suradnje na razmjeni materijala između Centra te aktera koji su aktivno uključeni u rad nezavisne kulturne scene te posjeduju vlastite arhive materijala (Udruga Kulturtreger, 2023). Tako se najviše ističu suradnje s Udruženjem za razvoj kulture (URK) te knjižnicom i čitaonicom Tabula rasa u Čakovcu gdje je ujedno smješten i najveći arhiv fanzina u Hrvatskoj (Udruga Kulturtreger, 2015).

Građa se redovito prikuplja u prostoru kluba Booksa u Zagrebu gdje organizacije mogu donijeti nove materijale u čitaonicu ili na info pult kluba Booksa pri čemu se jedan primjerak obavezno odvaja za arhiv Centra. Osim toga, građa se još prikuplja izravnom komunikacijom s pojedinim organizacijama i drugim akterima nezavisne kulturne scene, tijekom javnih događanja na kojima Centar gostuje te kroz rad Kurzivovih mobilnih istraživačkih jedinica. Prikupljena građa se zatim razvrstava, obrađuje, pohranjuje te katalogizira u dokumentacijskom programu S++, a nakon uspješne katalogizacije materijal se prebacuje u online bazu (Sl. 3). Također, za pohranu građe koristi se standardizirani arhivski materijal, odnosno ladice, košuljice, mape i fascikli različitih veličina, registratori (Sl. 4), polipropilenske album stranice te bezkiselinski svileni papir (Udruga Kulturtreger, 2019).

Slika 3. Prikaz postupka arhiviranja (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Slika 4. Upotreba registratora za potrebe arhiviranja građe (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Proučavanjem izvješća o radu udruge Kulturtreger, od 2014. do 2023. godine, vidljivo je koliko je istraživačko-arhivski program sistematičan te konzistentan. Naime, 2014. godine katalogizirano je i opisano 639 primjeraka publikacija, od čega je ukupno 294 monografija te 345 periodičkih publikacija. Također, digitalizirane su 104 publikacije dok je 100 plakata pripremljeno za digitalizaciju skupa s odgovarajućim metapodacima (Udruga Kulturtreger, 2015). U redovnom radu Centra, 2015. godine, prikupljeno je preko 700 jedinica građe, a fizički je obrađeno preko 300 plakata. Katalogizirano je 225 publikacija, 50 plakata, 96 jedinica audio građe te 60 primjeraka sitnog tiska dok je 100 primjeraka plakata digitalizirano (Udruga Kulturtreger, 2016). Nadalje, 2016. godine prikupljeno je oko 500 jedinica građe, katalogizirano je 117 monografskih publikacija i 82 primjerka sitnog tiska te su izrađeni ili prepravljani metapodaci za 366 periodičnih publikacija (Udruga Kulturtreger, 2017).

Tijekom 2017. godine dolazi do značajnijih promjena u okviru istraživačko-arhivskog programa. Točnije, kreće se s izradom online dokumentacijske baze po uzoru na dokumentacijsku bazu u Centru kako bi se omogućilo jednostavnije te efikasnije arhiviranje. Samim time, online bazom nastoji se osigurati očuvanje digitalne građe, kao i daljnja vidljivost online arhiva u javnosti. Osim toga, 2017. godine prikupljeno je oko 400 jedinica građe, katalogizirano 230 jedinica tiskane građe te 45 jedinica audio građe. Digitalizirani su primjerci časopisa *Movens*, *Urbani vračevi* i *Libra Libera*, a nabavljeni su i arhivski materijali nužni za adekvatnu pohranu te zaštitu pohranjene građe (Udruga Kulturtreger, 2018).

U 2018. godini prikupljeno je oko 400 jedinica građe, a obrađeno ukupno 503 jedinice građe. Točnije, prikupljena je zbirka kataloga Galerije Miroslav Kraljević, a dovršena je zbirka časopisa *Treća Centra* za ženske studije. Prikupljena je zbirka plakata skupine Cirkorama,

zbirka sitotiskanih plakata zadruge Sito(S)tisak, kao i zbirka fanzina iz privatne zbirke Nikole Mijatovića. Jednako tako, nadopunjena je zbirka časopisa *Gordogan*, nekoliko izdanja Arkzinove biblioteke te materijali pulskih organizacija (Udruga Kulturtreger, 2019).

S redovitim radom nastavlja se i 2019. godine, kada je arhivirano 495 jedinica građe, odnosno 23 časopisa, 140 plakata, 28 knjiga, 37 kataloga, 18 projektnih publikacija te 237 jedinica sitnog tiska. U potpunosti su i ostale zbirke materijala s ukupno 12 jedinica (Udruga Kulturtreger, 2020). Centar za dokumentiranje nezavisne kulture nastavlja raditi i tijekom razdoblja pandemije virusom COVID-19 pa je tako 2020. arhivirano 700 jedinica građe, s tim da se najveći dio obrađenih jedinica odnosio na plakate različitih javnih programa poput koncerata, izložbi i predavanja (Udruga Kulturtreger, 2021). Nakon 2020. nastavlja se s istraživačko-arhivskim programom, no količina prikupljenih i arhiviranih publikacija znatno je manja. Tako je 2021. obrađeno i katalogizirano 300 jedinica građe, a to je ujedno i posljednji brojevi podatak koji se navodi u ovom kontekstu (Udruga Kulturtreger, 2022). Točnije, u izvješću o radu udruge Kulturtreger iz 2022. godine navedeno je samo da se nastavljaju aktivnosti ovog Centra, ali ništa konkretno nije navedeno za njih (Udruga Kulturtreger, 2023). Ista situacija je i u izvještaju o radu iz 2023. godine, gdje je napisano da je u 2023. godini naglasak stavljen na suradničko online arhiviranje s organizacijama čiji se materijali prikupljaju (Udruga Kulturtreger, 2024). Ipak, iz toga se može zaključiti da se Centar u svojoj djelatnosti arhiviranja počeo sve više okretati informacijskoj tehnologiji, odnosno softverima koji olakšavaju postupak arhiviranja općenito. To ujedno može biti i obrazloženje smanjenog broja arhiviranih publikacija u samome Centru, s obzirom da on prestaje biti jedini entitet koji obavlja arhivske procedure unutar tog sustava.

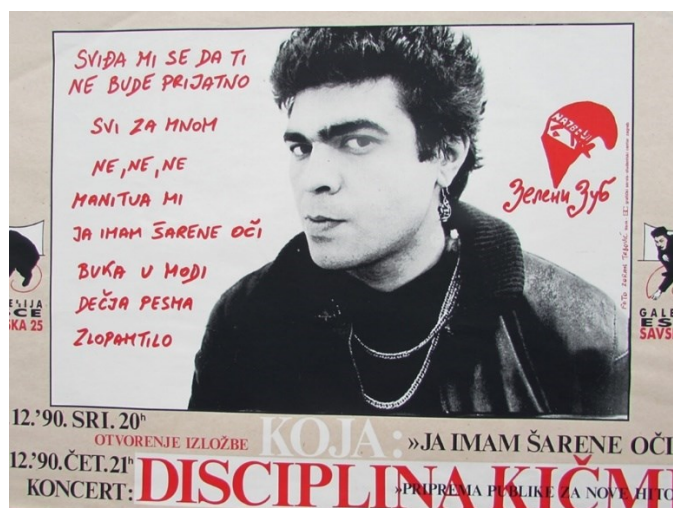
Danas je cjelokupna građa Centra za dokumentiranje nezavisne kulture podijeljena u pet fondova: tisak, audio građa, video građa, fototeka, novinski isječci te ostalo / dodaci (majice, torbe, bedževi, kalendari). Nadalje, fond tiska sastoji se od nekoliko manjih zbirki i podzbirki: plakati, sitni tisak, periodičke publikacije (časopisi, fanzini, novine, bilteni) te monografske publikacije (knjige, katalogi, priručnici, organizacijske publikacije, razne projektne publikacije). Tematski obuhvaća književnost, istraživanja, analize i studije, umjetničke projekte, izložbe te festivale koji su se odvijali u sklopu nezavisne kulturne scene (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Arhiv Centra za dokumentiranje nezavisne kulture*).

Također, u Centru postoje i dvije posebne zbirke, odnosno zbirka Ivice Bričevića Bare te zbirka plakata iz Galerije SC u periodu od 1990. do 1991. godine. Naime, zahvaljujući inicijativi Kornela Šepera iz Udruženja za razvoj kulture (URK), u Centru je pohranjen dio arhive Ivice

Baričevića Bare koji je iznimno važan za domaću nezavisnu glazbenu scenu. Pokrenuo je fanzin i festival *Žedno uho* (Sl. 5) te izdavačku kuću *Earwing Records*, a bio je i značajan muzičar, grafički dizajner te organizator koncerata (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Zbirka Ivica Baričevića Bare*). S druge strane, u povijesti Galerije SC posebno se ističe period od sredine 1990. do početka 1991. godine, kada su ju vodili Damir Bartol Indoš i Helena Klakočar. Tijekom tog perioda organizirani su brojni koncerti, performansi i izložbe (Sl. 6), a Galerija je bila izrazito orijentirana prema alternativnoj kulturi. Stoga je imala izuzetno važnu ulogu u razvoju nezavisne kulturne scene tijekom 1990-ih, a posredstvom Kornela Šepera Centar je od Helene Klakočar dobio donaciju plakata iz spomenutog perioda (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Zbirka materijala iz Galerije SC u periodu 1990.-1991.*).

Slika 5. Plakat iz zbirke Ivica Baričevića Bare (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Slika 6. Plakat iz zbirke materijala Galerije SC u razdoblju 1990.-1991. (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Centar za dokumentiranje nezavisne kulture otvoren je šest dana u tjednu za sve korisnike, a građa im je trajno dostupna za istraživačke svrhe. Jednako tako, Centar osigurava pristup građi

i onim istraživačima ili korisnicima koji ne mogu fizički doći u prostor Centra. Građa je dostupna i članovima kluba Booksa koji se interesiraju za polje nezavisne kulture, kao i za djelovanje Centra. Upit vezan uz građu svi zainteresirani mogu poslati putem internetske ili Facebook stranice Centra, mailom ili osobnim dolaskom. Osim osiguravanja pristupa građi, djelatnici Centra nastoje pomoći i u pronalasku korisnih informacija, online literature te literature i materijala dostupnih u lokalnoj sredini. Cjelokupno korištenje ovih usluga Centra znatno je olakšano 2020. godine kada je omogućen pristup digitaliziranim materijalima, ali i metapodacima preko online arhiva (Udruga Kulturtreger, 2024).

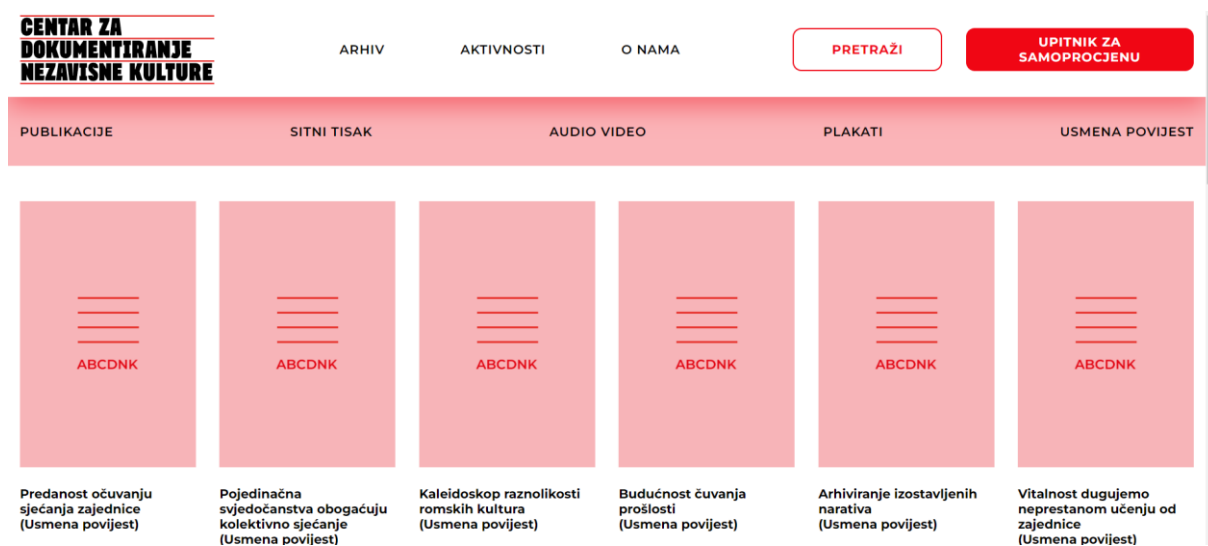
7.2.2. Internetska stranica/online arhiv

Internetska stranica Centra za dokumentiranje nezavisne kulture programirana je i dizajnirana 2015. godine, a tada je sadržavala primarno informacije o radu Centra, aktivnostima koje se provode u sklopu projekata te pojedine producirane sadržaje u digitalnom formatu, poput radijskih emisija i digitalnih materijala. Radi boljih funkcionalnosti i izvedbe, 2016. godine programirana je poveznica između internetske stranice te dokumentacijske baze u Centru, omogućujući objavu digitalnog arhiva Centra online. Digitalni se arhiv sastoji od digitalne i digitalizirane građe te relevantnih metapodataka, a njegovo objavljivanje osiguralo je veću vidljivost Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, ali i vidljivost svih aktivnosti i materijala organizacija nezavisne kulture koji se u njemu pohranjuju (Udruga Kulturtreger, 2016).

Danas se na internetskoj stranici mogu pronaći sve informacije o načinima korištenja i uključivanja u rad Centra, aktivnostima koje Centar provodi i u koje je uključen te edukativnim programima. Također, na stranici se nalazi arhiva radijskih emisija produciranih u suradnji s Radio Studentom i Kurzivom, kao i poveznice na intervjuje u rubrici *Abeceda nezavisne kulture* na portalu Kulturpunkt.hr. Naime, rubrika *Abeceda nezavisne kulture* predstavlja arhivu usmene povijesti aktera nezavisne kulturne scene koja se nadopunjuje s arhivom Centra, pružajući tako cjelovitu sliku polja nezavisne kulture, odnosno pojedinih trendova, događaja te aktera koji su na toj sceni djelovali (Udruga Kulturtreger, 2022).

Odlaskom na internetsku stranicu arhiva Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, uočljivo je da je građa raspodijeljena u pet kategorija: publikacije, sitni tisak, audio video, plakati te usmena povijest (Sl. 7). U kategoriji *publikacije* nalaze se i odgovarajuće potkategorije koje

olakšavaju pregledavanje i snalaženje u arhivu, a dijele se na časopise, knjige, kataloge, istraživanja, ostale publikacije, novine, organizacijske publikacije, stripove, zbornike tekstova, fanzine, priručnike, newslettere te projektne publikacije. Kategorija audio video također ima potkategorije, a riječ je o radijskim emisijama, odnosno već spomenutom podcastu *Abeceda nezavisne kulture*, te audio koji obuhvaća ostale audio materijale vezane uz nezavisnu kulturu. Ispod izborne trake poslagani su svi objekti u arhivu ili nekoj od navedenih kategorija koje je moguće pregledavati pomoću gumbova *prethodna* i *sljedeća*. Također, internetsku stranicu, kao i arhiv, moguće je pretražiti unosom željenog pojma u tražilicu, no važno je naglasiti da je opseg dobivenih rezultata poprilično širok te zahtijeva manualno traženje željenog objekta ili aktivnosti s obzirom da u tražilici nema postavki kojima se istraživanje kao takvo može prilagoditi (Sl. 8).

Slika 7. Naslovnica online arhiva Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Traži

O NAMA
KONTAKT
POSTANI DIO TIMA

Slika 8. Traka za pretraživanje internetske stranice Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Nadalje, iako je u službenim izvješćima navedeno da su digitalizirani i digitalni materijali dostupni u online arhivu za pregledavanje i pretraživanje, za većinu materijala zapravo su dostupni samo metapodaci koji pobliže određuju objekte. Tako je moguće proučiti naslov, dimenzije, izdavača, mjesto izdavanja, inventarni broj, smještaj u arhivu Centa i slično. Ipak, za neke objekte prisutne su poveznice koje vode na digitalnu verziju određene publikacije, ali nažalost većina poveznica je nefunkcionalna te dolazi do pogreške prilikom prikazivanja.

Unatoč tome, u kategorijama *plakati* i *usmena povijest* moguće je pregledavati građu. Naime, velika većina plakata je digitalizirana i uspješno prenesena u online arhiv dok su dubinski intervjui, provedeni u sklopu projekta prikupljanja usmene povijesti, transkribirani i dostupni na stranici Centra za čitanje i proučavanje. Iako su navedene funkcionalnosti znatno ograničene, prostora za napredak svakako ima te Centar za dokumentiranje nezavisne kulture ima mogućnost kreirati potpuni digitalni arhiv koji će zaista pružiti priliku široj javnosti da pregledava, proučava te istražuje građu vezanu uz polje nezavisne kulture. S druge strane, trenutno online arhiv Centra može poslužiti kao uvod u temu nezavisne kulture i njezinog arhiviranja, kao i svojevrsna priprema za korištenje fizičke građe u samom Centru s obzirom da se pregledavanjem online arhiva može se steći uvid u to koja se građa uopće nalazi u Centru.

7.2.3. Kulturno-umjetnička produkcija

7.2.3.1. Emisija „Abeceda nezavisne kulture“

Kulturtreger, Kurziv i Radio Student zajednički su osmislili te pokrenuli emisiju *Abeceda nezavisne kulture* (Sl. 9) u listopadu 2014. godine (Udruga Kulturtreger, 2015). Emisija je dobila naziv po istoimenom suradničkom projektu udruga Kulturtreger i Kurziv koji je započeo 2009. godine kao višegodišnji projekt istraživanja i historiziranja nezavisne kulturne scene u Hrvatskoj (Radio Student. *Abeceda nezavisne kulture*). Emisijom se primarno nastoji prezentirati i dokumentirati nezavisna kulturna scena u dijaloškom formatu, ponajprije pomoću kritičkog pristupa temama te otvaranjem problemskih pitanja historiziranja nezavisne scene, njenih živih praksi te njene uloge u širem društvenom kontekstu (Udruga Kulturtreger, 2016), Samim time, cilj emisije je prezentirati i problematizirati teme koje su relevantne u kontekstu nezavisne kulturne scene, a slabo su ili nimalo vidljive u *mainstream* medijima. Ujedno su te teme nedostupne i mladima, kojima bi mogle biti relevantne i zanimljive, te je stoga uspostavljena suradnja s Radio Studentom s obzirom da mladi čine najveći dio njihovih slušatelja (Udruga Kulturtreger, 2017).

Slika 9. Naslovnica emisije Abeceda nezavisne kulture (Izvor: Radio Student)

Emisija se emitirala u jutarnjem programu Radio Studenta, a u razdoblju od listopada do prosinca 2014. godine, tijekom probnog perioda, pripremljeno je te emitirano šest emisija u trajanju od petnaest minuta. U njima su gostovali predstavnici organizacija i inicijativa koje djeluju u polju nezavisne kulture pa su tako u emisijama predstavljeni Centar za dokumentiranje

nezavisne kulture, Attack!, BLOK, Kontejner, fanzinska scena te Kulturtreger/Booksa (Udruga Kulturtreger, 2015).

Nadalje, od ožujka do lipnja 2015. godine pripremljeno je i emitirano sveukupno sedam emisija, a obrađene teme obuhvaćaju život i rad Ivice Baričevića Bare, nezavisno glazbeno izdavaštvo, infoshopove, nezavisne prostore izvedbenosti, arhive zajednice, strip te javne knjižnice i dostupnost znanja i obrazovanja s posebnim fokusom na digitalizirane arhive i umjetnost kao infrastrukturu znanja (Udruga Kulturtreger, 2016).

Tijekom 2016. godine realiziran je niz emisija kraćeg formata, kao i onih dužeg formata u kojima se problemski pristupilo pojedinim temama. Oba formata emitirana su na Radio Studentu tijekom jutarnjeg programa, a emisije su pokrile navedene teme: Vrapčanski jastuci, Hakirana kultura, Format C, Radionica dokumentarnog veza, Galerija ESCE 90.-91., rad Kristine Leko, Udruga IKS, Zagreb Light Brigade, rad Gorana Martina Štimca, Impulse festival, Motor mijene i alternativni čitateljski klubovi, Cirkorama, 9. Clubture Forum u Vukovaru i uvjeti rada nezavisne kulturne scene, kulturno-društveni centri, Mister Morgen Igora Hofbauera, p_3, Digitalni artefakti i nesigurne mreže, Sedam dana za ženu, Sito(s)tisak: zadržna izložba te Archive as Practice (Udruga Kulturtreger, 2017).

Od veljače do prosinca 2017. godine producirano je i emitirano ukupno četrnaest emisija. Tijekom tog perioda obrađene su teme nezavisnih arhiva i arhiva zajednice, požeške alternativne scene, pitanja Studentskog centra, dizajna i nezavisne kulture, mlade književne scene, prostora književnosti na nezavisnoj sceni, osamnaest godina kluba Močvara, Domina i petnaest godina Queer Zagreba, Medike i prostora nezavisne kulture, Soundart inkubatora, Saveza udruga Klubtura/Clubture network, ACT Grupe, Human Rights Festivala te Revije malih književnosti (Udruga Kulturtreger, 2018).

U 2018. godini nastavljena je suradnja s Radio Studentom na emisiji *Abeceda nezavisne kulture* pa je tako producirano i emitirano petnaest epizoda tijekom tog perioda. To je ujedno i posljednja godina u kojoj se radilo na emisiji te nakon toga nisu objavljene nikakve dodatne epizode (Udruga Kulturtreger, 2019). Ipak, arhiva emisija dostupna je online na portalu Kulturpunkt.hr pod rubrikom podcast, kao i na stranicama Centra za dokumentiranje nezavisne kulture te na Mixcloud profilu Radio Studenta (Udruga Kulturtreger, 2017).

7.2.3.2. Izložbe u produkciji Centra za dokumentiranje nezavisne kulture

Izložbe u produkciji Centra za dokumentiranje nezavisne kulture jedan su od oblika kulturno-umjetničke produkcije kojom se želi potaknuti istraživanje i kritičko promišljanje o nezavisnoj kulturi, kao i njezinu popularizaciju u široj javnosti (Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*). Tako su tijekom 2014. godine organizirane dvije izložbe materijala iz Centra u prostoru kluba Booksa: izložba materijala Male performerske scene povodom deset godina Festivala novog cirkusa te izložba materijala Udruženja za razvoj kulture (URK) u sklopu petnaestog rođendana kluba (Udruga Kulturtreger, 2015).

Nadalje, 2015. godine Savez udruga Klubtura i Kulturtreger su, uz pomoć Kurziva, producirali izložbu pod nazivom *Nezavisni prostori – prostori nezavisnih* (Sl. 10). Izložba se sastojala od arhivskih materijala iz Centra, ali i dijelova arhiva usmene povijesti s portala Kulturpunkt.hr., pomoću kojih su prezentirani klubovi, društveno-kulturni centri te ostali prostori koje od 1990-ih do danas akteri nezavisne kulture koriste za svoj rad, njegovu prezentaciju i promociju te okupljanje svojih zajednica (Udruga Kulturtreger, 2016). Naime, korištenjem tih prostora, ali i borbom za njihovu dostupnost i korištenje, kroz posljednjih se dvadeset godina u lokalnim sredinama diljem Hrvatske realiziraju vrijedni kulturno-umjetnički sadržaji, generiraju nova znanja te okuplja i osnažuje lokalna zajednica. Stoga je povijest prostora nezavisne kulture ujedno i povijest participacije, eksperimenata, društvene kritike, pregovora te inovacije. Izložba tako dokumentira jedan dio te povijesti, s naglaskom na njezin otvoreni kraj, kao i aktualne probleme nedostatka adekvatnih prostora s kojima su organizacije nezavisne kulture u pojedinim sredinama suočavaju (Kulturpunkt.hr. *O prostorima i sceni*). Autori izložbe su Dunja Kučinac, djelatnica Centra, te dizajner Dejan Dragosavac Ruta, a prvi put je postavljena 2015. godine u Karlovcu tijekom 8. Clubture Foruma (Udruga Kulturtreger, 2016).

Slika 10. Promotivni plakat za izložbu Nezavisni prostori - prostori nezavisnih (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Također, tijekom 2015. godine izložba je postavljena još u Splitu i Osijeku. Točnije, izložba je od rujna do listopada 2015. godine bila otvorena u Multimedijalnom kulturnom centru (MKC) u Splitu dok je osječko izdanje izložbe organizirano u suradnji s osječkim organizacijama Phonogram, POPUP, Format C i M-Art u sklopu programa Barutana 015 u Kulturnom centru Eurodoma. Također, izložba je realizirana i uz potporu Grada Osijeka, a tamo se nalazila tijekom studenog 2015. godine (Kulturpunkt.hr. *O prostorima i sceni*). Nadalje, u 2016. godini izložba je obišla Čakovec, Pulu i Vukovar. Izložba je u Čakovcu postavljena 11. travnja 2016. godine u prostorima ACT Grupe, a u Puli je postavljena kasnije tog mjeseca u prostoru Društvenog centra Rojc u sklopu međunarodne konferencije *Open Spaces for Sharing and Imagination*. Naposljetku, izložba je u studenom 2016. godine postavljena u Radničkom domu u Vukovaru, u sklopu programa 9. Clubture Foruma u suradnji s udrugom VUKA (Udruga Kulturtreger, 2017).

Nadalje, tijekom 2017. godine izložba je postavljena u parku ispred kluba Booksa u sklopu programa *Booksa u Parku* koji je organiziran kao dio programa *Design District Zagreb 2017*. Osim toga, izložba je tijekom listopada 2017. godine postavljena i u prostoru Omladinskog kulturnog centra Palach u Rijeci u sklopu 10. Clubture Foruma (Udruga Kulturtreger, 2018).

Tijekom 2018. godine, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture predstavio je dvije iznimno važne izložbe. Naime, u sklopu javnog otvorenog razgovora 30. studenog u Rijeci, u suradnji s Europskom prijestolnicom kulture Rijeka 2020, u prostoru RiHub-a postavljeni su materijali izložbe *Abeceda nezavisne kulture*. Izložba je predstavljena još 2016. godine na konferenciji *Otvoreni grad – prema interkulturalnom društvenom centru*, a obuhvaća šesnaest video intervjua s umjetnicima i organizacijama koji su obilježili regionalnu nezavisnu scenu. Također,

predstavljani materijali uključivali su i kratke najavne isječke (trailere) tih intervju a te tiskane materijale o umjetnicima i organizacijama, kao i o njihovom djelovanju (Udruga Kulturtreger, 2019).

U lipnju 2018. godine, u klubu Booksa, otvorena je izložba *Retrovizor: fanzini u Hrvatskoj* (Sl. 11). Izložba je kreirana s namjerom da se pokaže ovaj zanimljiv i progresivan dio nezavisne scene, s obzirom da je fanzinska scena tijekom 1990-ih i ranih 2000-ih godina imala iznimno bitnu ulogu kao mjesto komunikacije, kreativnog izražavanja, razmjene informacija, povezivanja ljudi te formiranja mnogih autora i umjetnika. Izložbu su pripremili studenti i volonteri Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, a bila je sastavni dio programa *DDZ 2018: Booksa u parku!* u sklopu festivala *Design District Zagreb 2018*. Razvijena je u sklopu projekta Aktivni arhivi za aktivno znanje: mladi u Centru za dokumentiranje nezavisne kulture. Također, vođeni idejom iza izložbe, autori su kreirali i vlastiti fanzin s ciljem oživljavanja scene, ali i pružanja doprinosa njezinom dokumentiranju. Fanzin se tako sastojao od nekoliko intervju a s predstavnicima skvoterske, punk i fanzinske scene, tekstova o domaćoj sceni i njejoj povijesti, stripa i teksta o tehnologiji izrade fanzina, recenzija nekih novijih fanzina, distro-liste s popisom mjesta na kojima se može doći do fanzina, mape Hrvatske s popisom fanzina koji su u nekom trenutku izlazili u Hrvatskoj te drugih vrijednih i zanimljivih sadržaja (Kulturpunkt.hr. *Mjesto govora nezavisne scene*).

Slika 11. Promotivni materijal za izložbu Retrovizor: fanzini u Hrvatskoj (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

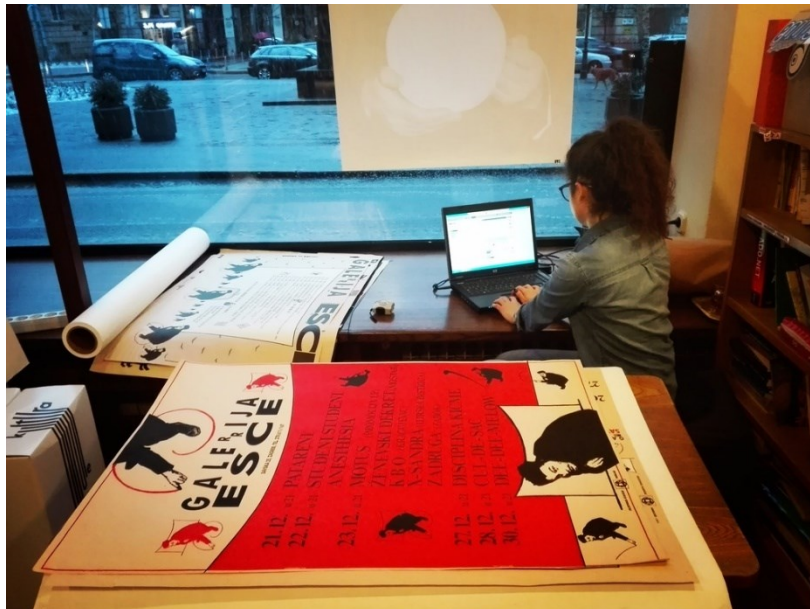
Nakon Bokse, izložba je bila postavljena i u holu ispred knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu tijekom listopada 2018. godine (Kulturpunkt.hr. *Mediji u DIY formatu*), a u studenom iste godine otvorena i u Puli u Dnevnom boravku Rojc (Kulturpunkt.hr. *Mjesto povezivanje nezavisne scene*). Dolaskom pandemije virusom COVID-19 prestaju se organizirati

izložbe, no uzimajući u obzir bogatu tradiciju ove kulturno-umjetničke produkcije postoji mogućnost za ponovnim pokretanjem izložbi, odnosno oživljavanjem ovog aspekta djelovanja Centra.

7.2.4. Edukativni program

7.2.4.1. Studentska praksa

Od 2015. godine provodi se suradnja između Centra za dokumentiranje nezavisne kulture i Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu kojom je studentima arhivistike i muzeologije omogućeno da svoju obaveznu fakultetsku praksu obavljaju u Centru. U akademskoj godini 2014./2015. tu je mogućnost iskoristilo troje studenata. Uz mentorstvo Dunje Kučinac i Miljenke Buljević, studenti su se upoznali s konceptualnim i praktičnim okvirom rada Centra, procesima prikupljanja, obrade, pohrane, katalogizacije i digitalizacije (Sl. 12) te su sudjelovali u pripremi izložbe *Nezavisni prostori – prostori nezavisnih*, odnosno u istraživanju, odabiru te pripremi građe za izložbu (Udruga Kulturtreger, 2016).

Slika 12. Arhiviranje građe u sklopu studentske prakse (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Nadalje, u akademskoj godini 2015./2016. obaveznu je fakultetsku praksu u Centru obavilo četvero studenata. Mentorirala ih je Dunja Kučinac, a sama praksa trajala je sveukupno 240 sati. Tijekom tog perioda studenti su se upoznali s radom Centra, svim radnim procedurama te

kontekstu i uvjetima u kojima ovaj arhiv zajednice djeluje (Udruga Kulturtreger, 2017). Također, „savladali su stručne vještine pripreme, razvrstavanja, pohrane i katalogizacije građe, sudjelovali su u prikupljanju građe zagrebačkih organizacija, sređivanju zbirke periodičkih publikacija, knjiga i sitnog tiska, te su sudjelovali u radionici digitalizacije publikacija na book scanneru u Multimedijalnom institutu, na kojoj su upoznati s procesom digitalizacije i obrade digitalne građe, kao i s konceptom javne knjižnice i projektom *memoryoftheworld.org*. (Udruga Kulturtreger, 2017:13)“ Studenti su sudjelovali i u Case study radionici digitalizacije koju je organizirala udruga Ured za fotografiju u Galeriji SPOT, a pomogli su i oko postavljanja materijala iz Centra u izlagačkom prostoru Centra na konferenciji *Otvoreni grad – prema interkulturalnom društvenom centru* (Udruga Kulturtreger, 2017).

Tijekom 2017. godine dvoje studenata je sudjelovalo u programu studentske prakse u Centru za dokumentiranje nezavisne kulture. Sukladno tome, studenti su se tijekom prakse upoznali s načinom rada arhiva zajednice, svim arhivskim procedurama te s materijalima vezanim uz nezavisnu kulturu, suvremenu umjetnost, civilno društvo, aktivizam, dizajn, urbanizam te srodna područja. Osim toga, studenti su sudjelovali u radionici digitalizacije publikacija u Multimedijalnom institutu u Zagrebu pod vodstvom Tomislava Medaka. Također, studenti su se pridružili manifestaciji Dani otvorenih vrata udruga u sklopu koje je organizirana izložba te otvorena čitaonica materijala iz Centra. Za studente su organizirani i studijski posjeti pomoću kojih su se upoznali s poljem i svrhom rada knjižnica i arhiva civilnog društva, građom koju pohranjuju, uvjetima u kojima rade, mogućnostima korištenja građe te perspektivama međusobnog umrežavanja i razmjene znanja. Studenti su tako tijekom ove akademske godine posjetili knjižnicu Centra za ženske studije, Arhiv Srba u Hrvatskoj, knjižnicu Ranko Helebrant u sklopu Kuće ljudskih prava te Documentu – Centar za suočavanje s prošlošću (Udruga Kulturtreger, 2018).

Te je iste godine, kao rezultat dugogodišnje suradnje s Filozofskim fakultetom u provođenju studentske prakse, Kulturtreger u suradnji s Odsjekom za informacijske i komunikacijske znanosti organizirao konferenciju *Nezavisna kultura i civilno društvo: izvaninstitucionalne prakse dokumentiranja povijesti* za studente, profesore i ostale zainteresirane. Na konferenciji su predstavljeni arhivi i knjižnice civilnog društva, a pokrenula se i diskusija o dokumentiranju tog polja, kao i potencijalnim suradnjama s institucionalnim poljem (Udruga Kulturtreger, 2018).

Program prakse nastavlja se i u 2019. godini kada je u njemu sudjelovalo troje studenata, a obuhvaćao je dosad već spomenute aktivnosti (Udruga Kulturtreger, 2020.). U 2020. godini, uz

provedbu standardnih aktivnosti arhiviranja i digitalizacije u sklopu prakse, ponovno su organizirani studijski posjeti arhivima i knjižnicama nezavisne kulture i civilnog društva. Studijski posjeti organizirani su s ciljem upoznavanja studenata s radom ovih organizacija, kao i s uvjetima u kojima djeluju. Samim time, organizirani su posjeti Udruženju za razvoj kulture (URK), koji vodi klub Močvara (Sl. 12), te Multimedijalnom institutu (Udruga Kulturtreger, 2021).

Slika 13. Studijski posjet Udruženju za razvoj kulture (URK) (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

U razdoblju od ožujka do lipnja 2021. godine provodila se praksa za studente Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a u programu su sudjelovale tri studentice. Upoznale su arhivske i digitalizacijske aktivnosti nezavisne kulture i civilnog društva, a sudjelovale su i u organiziranom edukativnom programu. Edukativni program je obuhvaćao brojne aktivnosti poput predavanja o povijesti nezavisne kulturne scene, Wikimedia radionice, predavanja o arhiviranju i katalogizaciji u Centru, radionicu digitalizacije itd. (Udruga Kulturtreger, 2022).

7.2.4.2. Volonterski program

Osim studentima arhivistike i muzeologije, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture otvoren je i zainteresiranim volonterima koje zanima raznolika produkcija i povijest nezavisne kulture, kao i koji žele savladati vještine arhiviranja, digitalizacije te prezentacije građe. Sukladno tome,

volonterski program uključuje različite aktivnosti arhiviranja, digitalizacije i prezentacije građe koje volonteri obavljaju ovisno o vlastitom slobodnom vremenu, željama te interesima. Također, volonteri mogu prisustvovati i edukativnom programu Centra, skupa sa studentima na praksi, gdje dodatno uče o povijesti nezavisne kulture te različitim aspektima arhiviranja građe u tom polju. Svi zainteresirani mogu se na volontiranje prijaviti putem obrasca na internetskoj stranici Centra, mailom ili putem Facebooka dok se obavijesti o mogućnostima volontiranja mogu pronaći na stranici Volonterskog centra Zagreb, kao i na internetskoj te Facebook stranici Centra (Udruga Kulturtreger, 2019).

Tijekom 2017. godine, u volonterskom je programu sudjelovalo dvoje volontera i to na aktivnostima sređivanja zbirke plakata, kao i pružanja pomoći u provedbi konferencije *Nezavisna kultura i civilno društvo: izvaninstitucionalne prakse dokumentiranja povijesti* (Udruga Kulturtreger, 2018). U 2018. godini broj volontera je značajno porastao pa je tako sveukupno trinaest volontera sudjelovalo u volonterskom programu. Bavili su se primarno prezentacijom materijala, odnosno priređivanjem izložbe u sklopu *Dana otvorenih vrata udruga*, kao i izložbe fanzina u sklopu programa *Booksa u parku* (Udruga Kulturtreger, 2019). U 2019. godini Centar je tijekom cijele godine provodio edukativni volonterski program u koji su se uključile dvije volonterke. Glavne aktivnosti u kojima su sudjelovale odnosile su se na prikupljanje, obradu, katalogizaciju i digitalizaciju građe. Sudjelovanje u navedenim aktivnostima arhiviranja i digitalizacije omogućilo je volonterkama bolje upoznavanje s poljem nezavisne kulture i civilnog društva (Udruga Kulturtreger, 2020). Volonterski program nastavio se i tijekom trajanja pandemije virusom COVID-19 kada je 2020. godine u njemu sudjelovalo sedamnaest volonterki koje su pod vodstvom Marka Kovačića stekle osnovna znanja i vještine vezane uz arhiviranje, obradu građe, kontekst Centra, povijest nezavisne kulture, arhive zajednice te digitalizaciju. Osim toga, u sklopu volonterskog programa održano je i osam predavanja te četiri radionice koje se detaljnije bave navedenim temama (Udruga Kulturtreger, 2021). Naposljetku, 2021. godina ujedno i posljednja godina u kojoj se spominje volonterski program. Volonteri su primarno bili zaduženi za zaprimanje, razvrstavanje, obradu te katalogizaciju građe. Skupa s drugim suradnicima uspješno su unijeli tristo novih jedinica građe u arhivsku bazu Centra (Udruga Kulturtreger, 2022).

Ipak, u operativnom planu udruge Kulturtreger za 2024. godinu navedeno je da se planira nastaviti raditi na provođenju edukativnog volonterskog programa, kao i na edukaciji studenata i volontera u suradnji s Katedrom za arhivistiku na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Iz napisanog je vidljivo da postoji

značajan interes za ovakav angažman unutar Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, a suradnja s Filozofskim fakultetom ukazuje na njegovu legitimnost, odnosno na želju da se volontere i studente zaista nauči kako arhivi zajednice funkcioniraju te u kakvim uvjetima djeluju (Udruga Kulturtreger, 2023.)

7.2.4.3. Radionice samoarhiviranja

Uz program studentske prakse i volontiranja, Centar organizira te provodi radionice samoarhiviranja kao sastavni dio strategije pretvorbe Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u održivu platformu za arhiviranje materijala zajednice. Stoga su radionice primarno namijenjene organizacijama civilnog društva i njihovim predstavnicima, s ciljem da nauče na koje sve načine mogu postaviti svoje arhive da budu kompatibilni s bazom Centra (Letinić, Kučinac i Štefanac, 2014).

U razdoblju od 2014. do 2016. godine na radionicama je sudjelovalo preko četrdeset i pet organizacija koje djeluju unutar polja nezavisne kulture u Hrvatskoj i ostatku regije (Pejić i Kučinac, 2018). Ipak, uvidom u godišnje izvještaje o radu udruge Kulturtreger dolazi se do detaljnijih informacija glede mjesta održavanja, sadržaja radionica, organizatora, suradnika i slično.

Tako je u 2014. godini održano sveukupno sedam radionica samoarhiviranja za organizacije nezavisne kulture iz Hrvatske i Srbije. Polaznici su naučili kako uspostaviti i voditi vlastite organizacijske arhive, a same radionice realizirane su u sklopu projekta Abeceda nezavisne kulture te su provedene od strane udruge Kulturtreger u suradnji s udrugom Kurziv iz Zagreba i SEEcultom iz Beograda. U Zagrebu su održane tri dvodnevne radionice tijekom travnja, a na njima je sudjelovalo trinaest predstavnika iz ukupno deset organizacije nezavisne kulture (Attack!, Centar za dramsku umjetnost CDU, Udruženje za zravoj kulture URK, Kontejner, Blok, Studio Artless, Mala performerska scena, WHW, Domino, Galerija Miroslav Kraljević). Sadržaj radionice temeljio se na grupnom i individualnom radu kroz koji su polaznici naučili kako kreirati kataloge građe, kao i kako uspostaviti radne procedure za svaku organizaciju s obzirom na organizacijske kapacitete i potrebe (Sl. 14). Također, tijekom radionica dokumentirao se i dio materijala organizacija pri čemu se sudionike educiralo o korištenju dokumentacijske baze S++ (Udruga Kulturtreger, 2015).

Slika 14. Radionica samoarhiviranja u Zagrebu (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

S druge strane, u Srbiji su održane ukupno četiri radionice, odnosno dvije u Beogradu i dvije u Novom Sadu. U Beogradu su u prostoru Kulturnog centra Rex tijekom srpnja održane dvije dvodnevne radionice na kojima je sudjelovalo trinaest predstavnika iz jedanaest organizacija (ZMUC, Treći Beograd, KC Rex, ARTEQ, Centar za razvoj fotografije, Mikro Art, Bazaart, KOD, Frekvencija, Remont, Plavo pozorište). Nadalje, u Novom Sadu radionice su održane tijekom prosinca u prostoru udruga Kulturanova, CK 13 te kuda.org, a na njima je sudjelovalo devet predstavnika iz sedam organizacija (Kulturanova, CK 13, PhotoExpo, Scenatoria, Vojvođanka, kuda.org, Medija centar). Sadržaj radionica bio je malo drugačiji u odnosu na sadržaj zagrebačkih radionica. Naime, radionice u Srbiji primarno su bile fokusirane na analizu potreba okupljenih organizacija, kao i na potencijalne mogućnosti njihovog umrežavanja s ciljem stvaranja platforme za razmjenu znanja i vještina u području arhiviranja, no uz to pokrile su i metode izrade kataloga te razne procedure vođenja arhiva (Udruga Kulturtreger, 2015).

Tijekom 2015. godine održane su tri radionice samoarhiviranja za organizacije u nezavisnoj kulturi s ciljem podučavanja kako uspostaviti i voditi organizacijske arhive, kao i kako ojačati suradnju između njih i Centra. Prva radionica održana je tijekom travnja u prostoru Dnevnog boravka Saveza udruga Rojc. Trajala je dva dana, a na njoj je sudjelovalo osam predstavnika iz šest organizacija (Društvo turističkih vodiča Pula, SAKUD Pula, Gradska radionica, Udruga Metamedij, Udruga Merlin, Savez udruga Rojc). Radionicu su pripremile i vodile Miljenka Buljević i Dunja Kučinac iz Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, a osim prijenosa

vještina rezultirala je i razvojem suradnje te komunikacije između organizacija i Centra, kao i prikupljanjem materijala za Centar (Udruga Kulturtreger, 2016).

Druga, jednodnevna radionica održana je tijekom svibnja u prostoru Beton Kina u splitskom Domu mladih, a na njoj je sudjelovalo sedam predstavnika iz devet organizacija (Platforma 9.81, Fazan, Međunarodni festival novog filma, Kino klub Split, Noćna leptirica, Koalicija udruga mladih, Radio KLFM, Style Force, Savršen krug). Radionicu su također pripremile i vodile Miljenka Buljević te Dunja Kućinac, a u sklopu radionice analiziralo se stanje u pojedinim organizacijama, usvojene su radne procedure te su izrađeni katalozi prilagođeni potrebama pojedinih organizacija. Osim toga, prikupljen je i dio materijala za arhivu Centra (Udruga Kulturtreger, 2016).

Treća radionica samoarhiviranja održana je u Karlovcu u sklopu 8. Clubture Foruma. Radionicu su pripremile Miljenka Buljević i Dunja Kućinac, a na njoj je sudjelovalo deset predstavnika iz deset organizacija (Udruga Vibra, Format C, Studio Artless, Bacači sjenki, Udruga Poluga, Restart, Art radionica Lazareti, Udruga Metamedij, Autonomni centar ACT, Drugo more). Samim time, na radionici su okupljeni predstavnici iz gradova diljem Hrvatske te je stoga dio radionice uključivao i razmjenu znanja te vještina između sudionika (Udruga Kulturtreger, 2016).

Naposljetku, 2016. godine održana je dvodnevna radionica samoarhiviranja u prostoru Kino kluba u Domu mladih u Splitu. Pripremile su ju i vodile Miljenka Buljević te Dunja Kućinac, a održana je na poziv udruge QueerANarchive, u sklopu projekta *Platforma doma mladih*. Na radionici su prenesena znanja i vještine o osnovnim arhivskim alatima i procedurama, kao i o mogućnostima najefikasnijeg i najekonomičnijeg vođenja vlastitih organizacijskih arhiva. Također, na radionici su se razmatrale i mogućnosti razvoja zajedničkih resursa među zainteresiranim organizacijama (Udruga Kulturtreger, 2017.)

Radionicama se nastojalo razviti stručnost te materijalne kapacitete organizacija civilnog društva stjecanjem osnovnih znanja i vještina iz područja dokumentiranja i arhiviranja organizacijskog pamćenja (Kulturpunkt.hr. *Samoarhivirajte se!*). Osim toga, radionice su poslužile i kao prostor razmjene iskustava, ali i kao prostor diskusije o stanju arhiviranja organizacijskog pamćenja u Hrvatskoj i regiji te o razvoju zajedničkih resursa kako bi se to stanje moglo poboljšati. Iako se trenutno radionice ne provode, svakako su osigurale lakše prenošenje znanja i vještina, odnosno edukaciju predstavnika organizacija civilnog društva glede arhiviranja vlastitog materijala, što prije nije bilo dostupno.

7.2.5. Popularizacija i problematizacija arhiviranja nezavisne kulture u javnosti

7.2.5.1. Tribine

Tribine, otvoreni razgovori, okrugli stolovi, konferencije te predstavljanje rada Centra u fizičkom prostoru predstavljaju skup aktivnosti, odnosno javnih programa, kojima Centar za dokumentiranje nezavisne kulture nastoji popularizirati, ali i problematizirati temu arhiviranja nezavisne kulture u široj javnosti. Ovakva događanja uglavnom se organiziraju u sklopu nekih drugih projekata u kojima Centar sudjeluje, kao organizator ili suradnik, poput Abeceda nezavisne kulture, Kutija ili Archive as practice.

Od početka djelovanja Centra za dokumentiranje nezavisne kulture održano je svega nekoliko javnih tribina, u razdoblju od 2013. do 2016. godine. Naime, 2013. godine organizirana je tribina pod nazivom *Prostor za nezavisne* na kojoj se razgovaralo o strategijama koje su dovele do korištenja zajedničkih prostora na nezavisnim scenama u Puli, Rijeci, Splitu, Zagrebu i Karlovcu, o kulturno-političkim faktorima koji takve modele uvjetuju te o potencijalu za daljnje razvijanje stečenih znanja i iskustava (Kulturpunkt.hr. *Mjesto za kulturu*). Samim time, gosti tribine bili su: „Marino Jurcan, udruga Metamedij iz Pule; Davor Mišković, udruga Drugo more iz Rijeke i mreža Clubture; Sonja Soldo, Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade, Denis Mikšić, udruga Domaći iz Karlovca; Darko Čop, Platforma Doma mladih i Info zona iz Splita. Sudionici razgovora su Antonia Kuzmanić, izvedbena kompanija Room 100 iz Splita; Damir Batarelo, Savez udruga Molekula iz Rijeke; Dušica Radojčić, Društveni centar Rojc iz Pule i Zelena Istra; Sanjica Burlović, Akc Attack! iz Zagreba (Kulturpunkt.hr. *Mjesto za kulturu*).“ Predstavnicima organizacija predstavili su set problema specifičan za svaku organizaciju s ciljem podvlačenja zajedničkih nazivnika koji bi omogućili stvaranje nove perspektive za prilaženje zajedničkom problemu. Tribina je organizirana u sklopu projekta *Kutija* koju provode udruge Drugo more (Rijeka), Metamedij (Pula), Platforma 9.81 (Split) i Kulturtreger (Zagreb), u suorganizaciji s mrežom Clubture (Kulturpunkt.hr. *Mjesto za kulturu*).

Nadalje, tijekom 2015. godine održane su dvije javne tribine u suradnji s udrugom Kurziv, a tematizirale su pitanja historiziranja i dokumentiranja nezavisne kulturne scene (Udruga Kulturtreger, 2016). Obje tribine organizirane su u sklopu projekta Abeceda nezavisne kulture, a održane su u Beogradu i Zagrebu. Točnije, u organizaciji portala za kulturu SEEcult.org u Magacinu u Kraljevića Marka u Beogradu tijekom lipnja 2015. godine održana je tribina na temu arhiviranja i digitalizacije produkcije u području kulture i umjetnosti. Posebni je naglasak

stavljene na poziciju i perspektive očuvanja povijesti nezavisne scene, a kao važan problem istaknula se nedostupnost digitaliziranih arhiva široj javnosti (Kulturpunkt.hr. *Arhivirati živu kulturu*).

S druge strane, krajem lipnja 2015. godine u Showroomu Galerije Nova u Zagrebu održana je tribina pod nazivom *Nezavisni prostori bilježenja: dokumentiranje nezavisne kulturne scene i civilnog društva*. Na tribini su predstavljene inicijative i projekti dokumentiranja nezavisne kulture te civilnog društva, a govorilo se i o ulozi nezavisnog arhiviranja i arhiva zajednice u kontekstu očuvanja tog vrijednog dijela kulturno-društvene povijesti (Kulturpunkt.hr. *Nezavisni prostori bilježenja*). Gosti tribine bili su: „Kornel Šeper, voditelj Udruženja za razvoj kulture URK iz Zagreba, Igor Mihovilović, urednik glazbenog labela Guranje s litice i strastveni dokumentarist nezavisne glazbene scene, Sebastijan Brumec, voditelj nezavisne knjižnice Tabula rasa te arhiva fanzina iz Čakovca, Nikola Mokrović iz arhiva Documente – Centra za suočavanje s prošlošću. Razgovor će moderirati Dunja Kučinac iz Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u Zagrebu (Kulturpunkt.hr. *Nezavisni prostori bilježenja*).“ Sukladno tome, predstavljen je rad navedenih organizacija i inicijativa, a na tribini se raspravljalo i o perspektivama umrežavanja te dostupnosti privatnih kolekcionarskih zbirki javnosti (Kulturpunkt.hr. *Nezavisni prostori bilježenja*).

Naposljetku, u prosincu 2016. godine održana je tribina *Uhvatiti sliku i demokratizirati medij* na kojoj se govorilo o zbirkama video umjetnosti u specijaliziranim institucijama, modelima suradnje umjetnika i institucija te načinima na koje umjetnici čitaju vlastite radove ili koriste postojeće zbirke video umjetnosti u svom radu (Kulturpunkt.hr. *Uhvatiti sliku i demokratizirati medij*). Na tribini su govorili „koordinator produkcije ljubljanskog arhiva DIVA Station Luka Polutnik, voditeljica izdavačke djelatnosti Hrvatskog filmskog saveza Diana Nenadić, direktor prištinskog Kosovafilma Gani Mehmetaj, Isidora Ilić iz umjetničkog dua Doplgenger iz Beograda i multimedijalni umjetnik Igor Grubić (Kulturpunkt.hr. *Uhvatiti sliku i demokratizirati medij*).“ Predstavljala je završno javno događanje u sklopu projekta *Archive as Practice*, koji je nastavak projekta *Abeceda nezavisne kulture* (Kulturpunkt.hr. *Uhvatiti sliku i demokratizirati medij*).

7.2.5.2. Otvoreni razgovori i okrugli stolovi

U rujnu 2013. godine održan je otvoreni razgovor povodom otvorenja Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, u sklopu projekta *Abeceda nezavisne kulture*, a s gostima i sudionicima otvorenog razgovora pokušao se pronaći odgovor na pitanja poput *Zašto nam je potreban arhiv zajednice?* te *Kako uspostaviti arhiv zajednice kao otvoreni model samoarhiviranja organizacija nezavisne kulture?* (Kulturpunkt.hr. *Otvoreni razgovor*). Gosti otvorenog razgovora bili su „dizajner Dejan Kršić, arhivistica Tamara Štefanac te Davor Mišković, predsjednik mreže Clubture i udruge Drugo more (Kulturpunkt.hr. *Aktivizam arhivizma*).“ Tijekom razgovora gostiju i publike istaknut je problem osvještavanja potrebe dokumentiranja samim subjektima, kao i neznanje ili ignoriranje onih koji imaju moć i kontrolu nad proizvodnjom sjećanja. Također, na otvorenom razgovoru povela se i diskusija o tome što je točno nezavisna kultura, odnosno što se treba arhivirati. Posebno je istaknuta važnost privatnih arhiva i kolekcionarskih zbirki koje se često percipiraju kao hobi ili nevažno sakupljanje, a značajno pridonose očuvanju sjećanja, kulture i baštine pojedinih zajednica današnjeg društva. Osim toga, ukazalo se i na potrebu za educiranjem organizacija o važnosti i načinu dokumentiranja, na što je primarno ukazala relativno slaba posjećenost razgovora od strane organizacija čije materijale Centar prikuplja, dokumentira i arhivira (Kulturpunkt.hr. *Aktivizam arhivizma*).

Dvije godine kasnije, u rujnu 2015. godine, održan je okrugli stol *Nezavisni i digitalni arhivi*, a organizirala ga je Knjižnica i čitaonica Tabula Rasa. Cilj ovog organiziranog okruglog stola bio je opisati smisao i funkciju nezavisnih arhiva, razloga zbog kojih nastaju te praktičnih znanja i tehnologija koje stoje na raspolaganju pri njihovom osmišljavanju. Nastojao se problematizirati status arhiviranja kao aktivističke djelatnosti, ponajprije u kontekstu djelovanja kojim se određeni sadržaj želi predstaviti široj javnosti u određenoj formi. Okrugli je stol bio podijeljen na dva tematska dijela pa su tako u prvom dijelu problematizirani arhivi s teorijsko-konceptualnog stajališta dok su u drugom dijelu analizirani konkretni primjeri postojećih ili nezavisnih arhiva u osnivanju, procedura upravljanja gradivom (slaganje, opisivanje, pohrana), digitalizacije te različitih internetskih tehnologija koje omogućavaju njihovo čuvanje i dostupnost. Samim time, predstavljen je rad *Documente – Centra za suočavanje s prošlošću*, Centra za dokumentiranje nezavisne kulture te Knjižnice Ranko Helebrant. Također, navedeni su primjeri Europeane kao transnacionalne mreže te Arhineta kao nacionalnog arhivskog sustava (Kulturpunkt.hr. *Izazovi suvremene nezavisne arhivistike*).

Osim toga, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture organizirao je otvorene razgovore u sklopu drugih programa ili događaja. Tako je u studenom 2019. godine u prostoru zadarskog kluba Knjigozemski održan otvoreni razgovor u sklopu izložbe Nezavisni prostori – prostori nezavisnih koju su skupa producirali Kulturtreger, Kurziv te Savez udruga Klubtura (Udruga Kulturtreger, 2020). Jednako tako, u listopadu 2020. godine održan je otvoreni razgovor u amfiteatru Doma mladih u suradnji s Platformom Doma mladih o splitskoj nezavisnoj kulturnoj i umjetničkoj sceni u sklopu 13. Clubture Foruma (Udruga Kulturtreger, 2021).

Naposljetku, tijekom prošle godine održana su tri okrugla stola u sklopu projekta *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivog civilnog društva*, o kojem će više biti rečeno kasnije u radu. Prvi je održan u prostoru Art radionice Lazareti u Dubrovniku, a bio je posvećen temama dokumentiranja, prikupljanja, čuvanja, digitaliziranja te korištenja arhivske građe o djelovanju civilnog društva, kao i razvojnim perspektivama te održivosti ovih praksi (Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje*). Nakon Dubrovnika, okrugli stol na istu temu održan je i u Osijeku tijekom lipnja 2023. godine, s ciljem otvaranja javnog foruma na temu arhiviranja organizacijskog pamćenja kako bi se dokumentacijski rad usustavio i prepoznao kao ključan dio aktivnosti organiziranog civilnog društva (Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje*). Posljednji okrugli stol te godine održan je tijekom studenog u Puli u Dnevnom boravku Društvenog centra Rojce, a na razgovoru su sudjelovali predstavnici organizacija civilnog društva, ustanova, institucija, Državnog arhiva te Grada Pule (Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo: Organizacijsko pamćenje u Puli*).

7.2.5.3. Predstavljanje rada Centra u fizičkom prostoru

Centar za dokumentiranje nezavisne kulture, od svog osnivanja, radi na umrežavanju s ostalim arhivima zajednice, akterima nezavisne kulture, baštinskim institucijama, kao i drugim organizacijama, udrugama te inicijativama koji prepoznaju misiju Centra kao važnu i potrebnu u kontekstu suvremene arhivistike na području Hrvatske.

Samim time, tijekom 2014. godine Centar je radio na umrežavanju na lokalnoj i međunarodnoj razini, ponajprije s drugim nezavisnim arhivima te akademskom zajednicom. Točnije, Dunja Kučinac je održala predavanja na temu kolaborativnog arhiviranja te prezentaciju rada Centra na konferenciji *Dva dana za baštinu: digitalizacija kao stara/nova strategija upravljanja baštinom* koja je održana na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te na međunarodnoj

konferenciji *Challenges and Solutions* mreže CIRN u organizaciji Centra Prato Sveučilišta Monash u Italiji. Također, u sklopu konferencije objavljen je i rad *Collecting Alternative Memories: The Centre for Documenting Independent Culture* koji su suradnički napisale Tamara Štefanac, Antonija Letinić i Dunja Kučinac (Udruga Kulturtreger, 2015).

Nadalje, u 2015. godini uspostavljena je suradnja s Muzejom suvremene umjetnosti pa je tako u sklopu javnog događanja *Performing the Museum* u Zagrebu održana prezentacija Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, odnosno čime se bavi, koje aktivnosti provodi te čije materijale prikuplja (Udruga Kulturtreger, 2016).

U 2016. godini posebno se ističe predstavljanje Centra u sklopu konferencije *Otvoreni grad – prema Interkulturnom društvenom centru* gdje je, u prostoru privremenog izmještenog arhiva Centra, predstavljena izložba *Abeceda nezavisne kulture*, ali i fizički materijali iz Centra (plakati, letci, publikacije, časopisi, fanzini, knjige, katalozi) koji su bili dostupni za pregledavanje zainteresiranim posjetiteljima konferencije. Sukladno tome, djelatnici Centra informirali su sve zainteresirane o radu i aktivnostima koje Centar provodi u sklopu svog redovnog djelovanja (Udruga Kulturtreger, 2017).

Centar je i tijekom 2017. godine sudjelovao na nekoliko manifestacija održanih u stručnom polju te na civilnoj sceni. Tako je u travnju Dunja Kučinac, predstavnica Centra, sudjelovala na *7. festivalu hrvatskih digitalizacijskih projekata* u organizaciji Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Također, u svibnju je Centar sudjelovao u manifestaciji *Dani otvorenih vrata udruga* koju organizira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, a u sklopu manifestacije Centar je organizirao izložbu materijala, druženje te slušaonicu realiziranu u suradnji s udrugom Vibra. Osim toga, Centar je predstavio svoj rad i u okviru 14. festivala Sedam dana stvaranja koji se održao u Pazinu. Naposljetku, na *Festivalu samoorganizovanja* u organizaciji Crne kuće u Novom Sadu, Dunja Kučinac je govorila o radu Centra, kao i o mogućnostima te perspektivama fenomena arhiva zajednice i nezavisnih arhiva na nezavisnoj kulturnoj sceni (Udruga Kulturtreger, 2018).

Trenutno posljednje predstavljanje rada Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u javnosti održano je 2018. godine. Naime, u prosincu je Centar za ženske studije predstavio rezultate projekta *Dokumentiranje ženskih doprinosa suvremenoj kulturi i umjetnosti*, a u sklopu tog događaja održana je i šira diskusija o arhiviranju organizacijskog pamćenja te digitalizaciji građe s akterima drugih organizacija. Govornica na diskusiji bila je i Dunja Kučinac koja je

predstavljala Centar te, samim time, podijelila iskustva iz te perspektive (Kulturpunkt.hr. *Borbe koje nam predstoje*).

7.2.6. Neformalna inicijativa i zagovaračke aktivnosti

Tijekom 2015. godine, nekolicina organizacija civilnog društva (Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za ženske studije, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture, Savez udruga Klubtura, Knjižnica Tabula Rasa, Arhiv Srba u Hrvatskoj, Multimedijalni institut) umrežilo se u svojevrsnu neformalnu inicijativu u svrhu poduzimanja zagovaračkih koraka s ciljem mijenjanja i poboljšanja uvjeta za dokumentiranje, prikupljanje, čuvanje, digitaliziranje te korištenje arhivske građe o djelovanju civilnog društva u Hrvatskoj (Udruga Kulturtreger, 2018).

Djelovanje inicijative nastavilo se u 2017. godini, kada je organizirano nekoliko sastanaka inicijative, nastavljena je komunikacija s Uredom za udruge Vlade Republike Hrvatske te se udruga Kulturtreger uključila u online savjetovanje Zaklade Kultura Nova vezano za novo programsko područje istraživačko-dokumentacijskog rada. Ipak, najznačajnija aktivnost te godine bila je provedba online istraživanja među dijelom organizacija civilnog društva o njihovim potrebama i resursima u kontekstu dokumentiranja materijala, a nastavilo se i tijekom 2018. godine (Udruga Kulturtreger, 2018).

Nakon nekoliko godina pauze, u listopadu 2022. godine s radom je počela druga neformalna inicijativa nezavisnih arhiva i knjižnica u kojoj se nalazi sveukupno osam udruga, odnosno organizacija (Kuća ljudskih prava, Arhiv Srba u Hrvatskoj, Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Savez udruga Klubtura, Udruženje za razvoj kulture, Multimedijalni institut, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture, Centar za dramsku umjetnost). Iako je malo izmijenjen postav neformalne inicijative u odnosu na 2015. godinu, cilj i svrha njezinog djelovanja ostaje nepromijenjena. Naime, inicijativa je uspostavljena s ciljem stvaranja zagovaračke platforme za bolji položaj nezavisnih arhiva i knjižnica unutar institucionalnog okvira. Samim time, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture, odnosno udruge Kulturtreger i Kurziv, uključene su izravno u rad zagovaračke platforme. To se ponajprije odnosi na izradu priručnika za samoarhiviranje kao online resursa inovativne metodologije te organizaciju javnih događanja i susreta s donositeljima odluka na lokalnoj i nacionalnoj razini (Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, 2023).

7.2.7. Projekti

Tijekom svog djelovanja, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture provodio je dio svojih aktivnosti kao dio programa drugih projekata, a najviše se ističe projekt *Abeceda nezavisne kulture* u sklopu kojeg je Centar i osnovan 2011. godine. Ipak, razvojem djelatnosti, kao i populariziranjem teme arhiviranja nezavisne kulture, Centar je krajem 2022. godine te tijekom 2023. godine započeo s pripremanjem, organiziranjem te provedbom vlastitih projekata, a tom se periodu posebno ističu projekti pod nazivom *Zajedno smo jači – znanjem protiv krize* te *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva*.

Projekt *Zajedno smo jači – znanjem protiv krize* (Sl. 15) bio je usmjeren na jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva, a provodio se u razdoblju od 2022. do 2023. godine. Provodila ga je Udruga za promicanje kulture Kulturtreger s partnerima Art radionicom Lazareti, Centrom za dramsku umjetnost, Kurzivom – Platformom za pitanja kulture, medija i društva te Autonomnim kulturnim centrom Attack!. Projektom se nastojalo osnažiti partnerske organizacije u području sistematizacije i dokumentiranja vlastitih praksi i stečenih znanja pomoću radionica arhiviranja i digitaliziranja (Books.hr. *Uspješno smo završili projekt 'Zajedno smo jači – znanjem protiv krize'*).

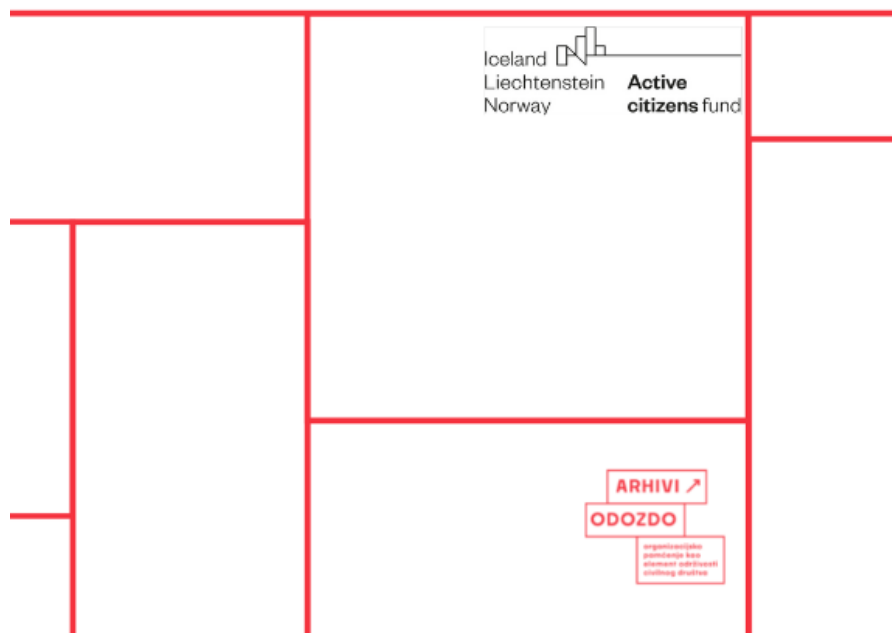
Slika 15. Promotivni materijal za projekt "Zajedno smo jači - znanjem protiv krize" (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)

Samim time, radionice su omogućile sudionicima da nauče, ali i savladaju osnove arhiviranja, tehnologiju te radne procese ključne za brigu o organizacijskim materijalima kojima raspolažu, odnosno koje stvaraju i čuvaju. Osim toga, u sklopu projekta proveden je i volonterski program kojim se širu zajednicu okupljenu oko organizacija nezavisne scene uključilo u sam proces arhiviranja nezavisne kulture. Volonteri su tako obradili i pohranili različite jedinice dosad

neobrađene građe, a doprinijeli su i bazi podataka WikiData i Wikimedia, ponajprije unosenjem informacija o lokalnoj nezavisnoj kulturnoj sceni što je osiguralo dostupnost tih informacija javnosti (Booksa.hr. *Uspješno smo završili projekt 'Zajedno smo jači – znanjem protiv krize'*).

Također, uz edukativne aktivnosti, održana su i tri otvorena razgovora s predstavnicima organizacija civilnog društva s namjerom da se zajednički mapiraju aktualne tendencije te izazovi s kojima se organizacije unutar ovog polja susreću. Provedene aktivnosti zapravo spadaju u redovitu djelatnost Centra, no u okviru projekta sufinanciranog od strane Europske unije uspješno su stvoreni preduvjeti za podizanje te uspješno funkcioniranje online baze suvremenih kulturnih i umjetničkih praksi stvorenih na nezavisnoj kulturnoj i umjetničkoj sceni, kao i preduvjeti za izradu online priručnika o znanjima i praksama stečenim u sklopu projekta (Booksa.hr. *Uspješno smo završili projekt 'Zajedno smo jači – znanjem protiv krize'*).

S druge strane, projekt *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva* (Sl. 16) suradnički je projekt neformalne inicijative nezavisnih arhiva i knjižnica, čiji je član i Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. Projekt se provodio od rujna 2022. godine do prosinca 2023. godine, a podržan je kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EPG grantova. Bio je usmjeren prema unaprjeđenju institucionalnog okvira za brigu o organizacijskom pamćenju organizacija civilnog društva, ali i prema podizanju svijesti u zainteresiranoj i široj javnosti o važnosti organizacijskog pamćenja u kontekstu jačanje uloge civilnog društva u zajednici općenito. U sklopu projekta uspostavljena je zagovaračka platforma za nezavisne arhive i knjižnice, a izražen je i priručnik za samoarhiviranje. Također, provedena je medijska kampanja, organizirana su brojna javna događanja te sastanci lokalnim i nacionalnim donositeljima odluka (Booksa.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva*).

Slika 16. Promotivni materijal za projekt "Arhivi odozdo - organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva" (Izvor: Booksa.hr)

Ipak, najznačajnija aktivnosti provedena u sklopu projekta zasigurno je anketno istraživanje, odnosno online upitnik, među organizacijama civilnog društva kojim su se nastojala prikupiti te analizirati iskustva, potrebe i resursi organizacija civilnog društva po pitanju očuvanja organizacijskog pamćenja. Istraživanje je provedeno od ožujka do svibnja 2023. godine, a u njemu je sudjelovalo sedamdeset organizacija civilnog društva. Prikupljeni rezultati analizirani su te javno objavljeni na portalu Kulturpunkt.hr. kako bi se upoznalo javnost s problemima s kojima se organizacije u ovom području susreću (Kulturpunkt.hr. *Nezamjenjivi izvori informacija za lokalne zajednice i društvo u cjelini*). Samim time, analiza upitnika poslužila je za izradu zagovaračkog dokumenta za bolji položaj nezavisnih, izvaninstitucionalnih te organizacijskih arhiva, odnosno za značajnije uvažavanje dokumentiranja i arhiviranja organizacijskog pamćenja kao važne aktivnosti u kontekstu arhivistike i arhivske službe (Kulturpunkt.hr. *Arhivirate li se?*).

7.3. Izvori i sredstva financiranja

Uzimajući u obzir širok raspon programa i aktivnosti koje Centar za dokumentiranje nezavisne kulture provodi, potrebno je i proučiti kojim konkretno izvorima te sredstvima financiranja raspolaže kako bi se dobila što potpunija slika o njegovoj cjelokupnoj djelatnosti, uvjetima rada te okruženju unutar kojeg djeluje. Sukladno tome, kao što je već spomenuto, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture zajednički je projekt udruga Kulturtreger i Kurziv koje njime i upravljaju. Pregledom i analizom operativnog plana za 2024. godinu udruge Kulturtreger, vidljivo je da je za provedbu svojih programa osigurala financijska sredstva iz nekoliko izvora. Točnije, za provedbu svojih programa udruga je osigurala sredstva od Ureda za udruge, Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, programa *Kreativna Europa* te Grada Dubrovnika. Nadalje, ostatak sredstava za 2024. godinu osiguran je od strane sredstava Grada Zagreba, Turističke zajednice Grada Zagreba, Agencije za elektroničke medije, Hrvatskog društva skladatelja te dozvoljene djelatnosti. Sukladno tome, vlastite prihode Kulturtreger ostvaruje kroz prihod od članarina, klupske kantine, prodaje knjiga, pružanja usluga sukladno Statutu te kamatama. Također, udruga Kulturtreger ima i ostale prihode pod koje spadaju prihodi od refundacija te otpisa obaveza (Udruga Kulturtreger, 2023).

S druge strane, udruga Kurziv svoje prihode ostvaruje od donacija iz državnog proračuna i proračuna lokalnih jedinica, inozemnih vlada i međunarodnih organizacija te ostalih pravnih osoba. Osim toga, dio prihoda ostvaruje i od vlastite djelatnosti, građana te pozitivnih tečajnih razlika i kamata. Za dio prihoda udruga se prijavila i na natječaje javnih tijela dok je veći dio prihoda rezultat institucionalne potpore Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i Zaklade kultura nova za 2024. godinu (Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, 2023).

Ipak, važno je naglasiti da Centar za dokumentiranje nezavisne kulture nije jedini projekt ove dvije udruge pa je stoga teško odrediti koliko se zapravo financijskih sredstava odvaja za rad Centra s obzirom da ni u jednom financijskom izvještaju to nije specifično naglašeno. Ono što se može zaključiti, posebice kada su u pitanju suradnički projekti Centra, jest da se financije osiguravaju na temelju javnih natječaja. Konkretni primjeri su projekt *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva* koji je podržan kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EPG grantova (Booksa.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva*) te projekt *Zajedno smo jači – znanjem protiv krize* koji su sufinancirali Europska unija iz

Europskog socijalnog fonda te Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske (Booksa.hr. *Uspješno smo završili projekt 'Zajedno smo jači – znanjem protiv krize'*).

Usporedbe radi, u intervjuu s djelatnicom udruge Kulturtreger 2012. godine, godinu dana nakon otvorenja Centra za dokumentiranje nezavisne kulture naglasila je da se „situacija u kojoj se nalazi nezavisna kultura u Zagrebu u posljednjih par godina sustavno pogoršava kad su u pitanju financijska sredstva. Zato je sad puno teže govoriti o razvoju zagrebačke nezavisne kulture upravo zbog toga što je on na lokalnoj razini gotovo zaustavljen (Kulturpunkt.hr. *Napraviti nešto drugačije*).“ Osim toga, djelatnica je napomenula i da je u kontekstu Centra veliki problem s financijskim sredstvima jer ih ima značajno malo te se stoga aktivnosti provode polako (Kulturpunkt.hr. *Napraviti nešto drugačije*). Unatoč tome, danas je situacija znatno drugačija jer postoji više načina da se financijska, ali i druga sredstva potrebna za rad, osiguraju pravovremeno. O tome svjedoči i širok spektar aktivnosti koje je Centar provodio ili trenutno provodi, postavljajući se kao regionalni arhiv zajednice u polju nezavisne kulture u Hrvatskoj i regiji.

8. Zaključak

Osnivanje Centra za dokumentiranje nezavisne kulture rezultat je prepoznavanja potrebe za postojanjem mjesta u kojemu će se moći fizički pohraniti materijali nastali djelovanjem aktera nezavisne kulturne scene, kako bi se mogli očuvati te ostaviti na korištenje budućim generacijama istraživača, arhivista, entuzijasta te svih drugih zainteresiranih pojedinaca. Samim time, Centar je razvijen od strane zajednice za zajednicu unutar koje djeluje, o čemu svjedoči širok spektar programa i aktivnosti kojima se nastoji popularizirati, kao i problematizirati tema arhiviranja nezavisne kulture unutar zajednice, ali i šire javnosti. Jednako tako, iz djelovanja Centra jasno je vidljivo da prati trendove u području arhiviranja i dokumentiranja organizacijskog pamćenja i materijala nezavisne kulture, odnosno da se prilagođava potrebama svoje zajednice te putem zagovaračkih aktivnosti pokušava riješiti prisutne probleme.

Tako se danas najviše ističe suradnički projekt *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje* kao element održivosti civilnog društva kojim se Centar okrenuo prema kreiranju zagovaračke

platforme, ali i priručnika te popratnih materijala koji olakšavaju cjelokupni proces arhiviranja i dokumentiranja organizacijama civilnog društva.

Ono što se i dalje prepoznaje kao značajan izazov upravo je manjak financijskih sredstava te općeniti položaj arhiva zajednice u kontekstu hrvatske arhivske službe. Naime, udruge Kulturtreger i Kurziv, koje upravljaju Centrom, raspolažu s ograničenim godišnjim financijskim sredstvima. Većinu dobivaju putem javnih natječaja dok je svega mali udio raspoloživih sredstava rezultat vlastite djelatnosti. To je problem s kojim se Centar, ali i brojne druge udruge, organizacije i inicijative muče tijekom svog djelovanja. Također, važno je za naglasiti da Centar za dokumentiranje nezavisne kulture nije jedini projekt koji ove dvije udruge vode, što zahtijeva posebno budžetiranje, kao i raspodjelu sredstava tijekom godine. Ipak, danas postoji znatno više mogućnosti za osiguravanje financijskih sredstava pa je stoga moguće čak pronaći i alternativno rješenje u tom kontekstu.

S druge strane, nevidljivost od strane hrvatske arhivske službe znatno otežava postizanje razine djelatnosti kojoj Centar teži, a uz to je povezana i loša situacija s financijskim sredstvima. Iako je dobro što uopće postoji institucija koja arhivira materijale aktera nezavisne kulturne scene, educira ih o tome kako da sami arhiviraju te provodi zagovaračke aktivnosti za poboljšanje cjelokupnih uvjeta i konteksta u kojima se ovo polje razvija, veća podrška od strane državnih institucija uvelike bi olakšala postizanje željenih ciljeva, ostvarivanje misije te osiguravanje vizije koju Centar za dokumentiranje nezavisne kulture ima.

S obzirom na sve navedeno, može se zaključiti da se napor koji Centar, ali i brojni drugi akteri nezavisne scene, ulažu u održavanje i razvoj područja arhiviranja nezavisne kulture svakako isplatio, no definitivno ima prostora za napredak, kao i za pronalazak prostora u kojem ovakve inicijative mogu surađivati te koegzistirati s državnim institucijama.

9. Popis literature

1. Acland, G. (1993), Glossary: 2nd ed., *Keeping Archives*. Port Melbourne: DW Thorpe in Association with the Australian Society of Archivists, str. 459-481.
2. Ander, Erica (2007) *Black and minority ethnic community archives in London*. London: Museums Libraries Archives London
3. Barazza, D.; Garcia, A.; Zipperer, R. (2018) *Community Archives as Community Building Tools*. Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3174430 [10. lipnja 2024.]
4. Bastian, J.A. (2023) *Archiving Cultures: Heritage, Community and the Making of Records and Memory*. London: Routledge
5. Booksa.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva*. Dostupno na: <https://booksa.hr/arhivi-odozdo-organizacijsko-pamcenje-kao-element-odrzivosti-civilnog-drustva/> [24. srpnja 2024.]
6. Booksa.hr. *O udruzi Kulturtreger*. Dostupno na: <https://booksa.hr/vijesti/vijesti/o-udruzi-kulturtreger> [10. srpnja 2024.]
7. Booksa.hr. *Uspješno smo završili projekt 'Zajedno smo jači – znanjem protiv krize'*. Dostupno na: <https://booksa.hr/vijesti/vijesti/uspjesna-smo-završili-projekt-zajedno-smo-jaci-znanjem-protiv-krize> [24. srpnja 2024.]
8. Bowen, G. (2009) Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal* [online], 9(2), str. 27-40. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/240807798_Document_Analysis_as_a_Qualitative_Research_Method [7. srpnja 2024.]
9. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Arhiv Centra za dokumentiranje nezavisne kulture*. Dostupno na: https://abcdnk.hr/Aktivnosti:Arhiv_Centra_za_dokumentiranje_nezavisne_kulture [17. srpnja 2024.]
10. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *O nama*. Dostupno na: https://abcdnk.hr/AbcDNK:O_nama [10. srpnja 2024.]
11. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Zbirka Ivice Baričevića Bare*. Dostupno na: https://abcdnk.hr/Aktivnosti:Zbirka_Ivice_Bari%C4%8Devi%C4%87a_Bare [17. srpnja 2024.]

12. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *Zbirka materijala iz Galerije SC u periodu 1990.-1991.* Dostupno na: https://abcdnk.hr/Aktivnosti:Zbirka_materijala_iz_Galerije_SC_u_periodu_1990.-1991. [17. srpnja 2024.]
13. Clubture. *Clubture centar znanja.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/info/centar-znanja> [25. lipnja 2024.]
14. Clubture. *Clubture Forum.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/clubture-forum> [25. lipnja 2024.]
15. Clubture. *Clubture-HR: Programska razmjena i suradnja.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/info/cthr> [25. lipnja 2024.]
16. Clubture. *DKC-HR: Mreža društveno-kulturnih centara.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/dkchr> [25. lipnja 2024.]
17. Clubture. *Nova javna kultura i prostori društvenosti.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/info/nova-javna-kultura-i-prostori-drustvenosti> [25. lipnja 2024.]
18. Clubture. *Tko smo.* Dostupno na: <https://www.clubture.org/info/o-nama> [25. lipnja 2024.]
19. Community Archives Development Group (2007) *The impact of community archives: Summary of independent research commissioned by Community Archives Development Group (CADG).* Dostupno na: <https://www.communityarchives.org.uk/content/resource/summary> [10. lipnja 2024.]
20. Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
21. Documenta. *O nama.* Dostupno na: <https://documenta.hr/o-nama/> [16. lipnja 2024.]
22. Flinn, A. (2007) *Community Histories, Community Archives: Some Opportunities and Challenges.* *Journal of the Society of Archivists* [online], 28(2), str. 151-176. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00379810701611936> [10. lipnja 2024.]
23. Flinn, A. (2011) *Archival Activism: Independent and Community-led Archives, Radical Public History and the Heritage Professions.* *InterActions: UCLA Journal of Education and Information studies* [online], 7(2). Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/9pt2490x> [9. lipnja 2024.]
24. Flinn, A.; Alexander, B. (2015) „Humanizing an inevitability political craft“: Introduction to the special issue on archiving activism and activist archiving. *Arch Sci*

- [online], 15, str. 329-335. Dostupno na: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10502-015-9260-6.pdf> [6. svibnja 2024.]
25. Giddens, A. and Sutton, P. (2017), *Essential Concepts in Sociology: 2nd ed.* Cambridge: Polity Press
 26. Gilliland, A.J. (2018) *Conceptualizing 21st-Century Archives.* Chicago: ALA Editions
 27. Gilliland, A.; Flinn, A. (2013) Community Archives: what are we really talking about?. *CIRN Prato Community Informatics Conference 2013: Keynote [online]*. Dostupno na: https://www.monash.edu/_data/assets/pdf_file/0007/920626/gilliland_flinn_keynote.pdf [9. lipnja 2024.]
 28. Gilliland, A.J.; Štefanac, T. (2018) Independent Community Archives: Challenging the Status Quo of Private and Public Archives. *Atlanti [online]*, 28(1), str. 207-215. Dostupno na: <https://journal.almamater.si/index.php/Atlanti/article/view/289/266> [14. lipnja 2024.]
 29. Gilliland, A.J.; Štefanac, T. (2020) Post-x: community-based archiving in Croatia. U: Bastian, J. i Flinn, A. (ur.), *Community Archives, Community Spaces: Heritage, memory and identity.* London: Facet Publishing, str. 165-184.
 30. Heđbeli, Ž. (2001) Privatno arhivsko gradivo. *Arhivski vjesnik [online]*, 44, str. 93-101. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/14362> [16. lipnja 2024.]
 31. Hrvatski državni arhiv. *Arhivi u Hrvatskoj.* Dostupno na: <http://www.arhiv.hr/Arhivska-slu%C5%BEba/Arhivi-u-Hrvatskoj> [14. lipnja 2024.]
 32. Hrvatski državni arhiv. *Arhivski propisi.* Dostupno na: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Arhivska-služba/Arhivski-propisi> [14. lipnja 2024.]
 33. Hrvatski državni arhiv. *Osnovna djelatnost.* Dostupno na: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/O-nama/Djelatnost/Osnovna-djelatnost> [14. lipnja 2024.]
 34. Katunarić, Vjeran (1998.). Sociokulturni kapital budućnosti: neoklasični i drugi pristupi. U: Meštrović, Matko i Štulhofer, Aleksandar (ur.) *Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj.* Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo. Str. 205–231
 35. Kulturpunkt.hr. *Abeceda nezavisne kulture.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/abeceda-nezavisne-kulture/> [10. srpnja 2024.]
 36. Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje.* Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/najava/okrugli_stol/arhivi-odozdo/ [23. srpnja 2024.]

37. Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje*. Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/najava/okrugli_stol/arhivi-odozdo-organizacijsko-pamcenje/ [23. srpnja 2024.]
38. Kulturpunkt.hr. *Arhivi odozdo: organizacijsko pamćenje u Puli*. Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/najava/okrugli_stol/arhivi-odozdo-organizacijsko-pamcenje-u-puli/ [23. srpnja 2024.]
39. Kulturpunkt.hr. *Arhivirate li se?*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/blic/arhivirate-li-se/> [24. srpnja 2024.]
40. Kulturpunkt.hr. *Arhiviranje nezavisne kulture*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/program/arhiviranje-nezavisne-kulture/> [14. srpnja 2024.]
41. Kulturpunkt.hr. *Arhivima protiv zaborava*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/arhivima-protiv-zaborava/> [14. srpnja 2024.]
42. Kulturpunkt.hr. *Arhivirati živu kulturu*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/arhivirati-zivu-kulturu/> [23. srpnja 2024.]
43. Kulturpunkt.hr. *Aktivizam arhivizma*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/aktivizam-arhivizma/> [23. srpnja 2024.]
44. Kulturpunkt.hr. *Borbe koje nam predstoje*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/tribina/borbe-koje-nam-predstoje/> [24. srpnja 2024.]
45. Kulturpunkt.hr. *Donesi i pridonesi!*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/donesi-i-pridonesi/> [14. srpnja 2024.]
46. Kulturpunkt.hr. *Imamo sajt!*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/imamo-sajt/> [15. srpnja 2024.]
47. Kulturpunkt.hr. *Izazovi suvremene nezavisne arhivistike*. Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/najava/okrugli_stol/izazovi-suvremene-nezavisne-arhivistike/ [23. srpnja 2024.]
48. Kulturpunkt.hr. *Mjesto govora nezavisne scene*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/izlozba/mjesto-govora-nezavisne-scene/> [21. srpnja 2024.]
49. Kulturpunkt.hr. *Mediji u DIY izdanju*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/izlozba/mediji-u-diy-izdanju/> [21. srpnja 2024.]
50. Kulturpunkt.hr. *Mjesto za kulturu*. Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/mjesto-za-kulturu/> [23. srpnja 2024.]

51. Kulturpunkt.hr. *Mjesto povezivanja nezavisne scene.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/izlozba/mjesto-povezivanja-nezavisne-scene/> [21. srpnja 2024.]
52. Kulturpunkt.hr. *Napraviti nešto drugačije.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/intervju/napraviti-nesto-drugacije/> [24. srpnja 2024.]
53. Kulturpunkt.hr. *Nezavisni prostori bilježenja.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/tribina/nezavisni-prostori-biljezenja/> [23. srpnja 2024.]
54. Kulturpunkt.hr. *Nezamjenjivi izvori informacija za lokalne zajednice i društvo u cjelini.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/tema/nezamjenjivi-izvori-informacija-za-lokalne-zajednice-i-drustvo-u-cjelini/> [24. srpnja 2024.]
55. Kulturpunkt.hr. *Otvoreni razgovor.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/razgovor/otvoreni-razgovor/> [23. srpnja 2024.]
56. Kulturpunkt.hr. *O Kulturpunktu.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/o-kulturpunktu/> [25. lipnja 2024.]
57. Kulturpunkt.hr. *O Kurzivu.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/kurziv-platforma-za-pitanja-kulture-medija-i-drustva/> [10. srpnja 2024.]
58. Kulturpunkt.hr. *O prostorima i sceni.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/izlozba/o-prostorima-i-sceni/> [21. srpnja 2024.]
59. Kulturpunkt.hr. *Samoarhivirajte se!.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/radionica/samoarhivirajte-se/> [22. srpnja 2024.]
60. Kulturpunkt.hr. *Sjećanja aktera nezavisne kulture.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/vijesti/sjecanja-aktera-nezavisne-kulture/> [14. srpnja 2024.]
61. Kulturpunkt.hr. *Uхватiti sliku i demokratizirati medij.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/najava/tribina/uhvatiti-sliku-i-demokratizirati-medij/> [23. srpnja 2024.]
62. Letinić, A.; Kučinac, D.; Štefanac, T. (2014) Collecting Alternative Memories: The Centre for Documenting Independent Culture. *CIRN Prato Community Informatics Conference 2014: Refereed Sream* [online]. Dostupno na: https://www.bib.irb.hr:8443/1132065/download/1132065.CIRN_Prato_Collecting_Alternative_Memories.pdf [10. srpnja 2024.]
63. Lupiga. *ARHIVI ODOZDO: Što je to organizacijsko pamćenje i zašto je važno?.* Dostupno na: <https://lupiga.com/vijesti/arhivi-odozdo-sto-je-to-organizacijsko-pamcenje-i-zasto-je-vazno> [16. lipnja 2024.]

64. Mokrović, N. (2023) *Od zajednice do institucije*. Dostupno na: <https://kulturrpunkt.hr/tema/od-zajednice-do-institucije/> [14. lipnja 2024.]
65. Narodne novine (2018) *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*. Zagreb: Narodne novine d.d.. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1265.html [16. lipnja 2024.]
66. Newman, J.M.A. (1998) *Sustaining community archives: where practice meets theory*. Dostupno na: <http://ica2012.ica.org/files/pdf/Full%20papers%20upload/ica12Final00190.pdf> [10. lipnja 2024.]
67. Novak, J.R. (2013) *Examining activism in practice: A qualitative study of archival activism*. Doktorski rad. Los Angeles: University of California. Dostupno na: https://escholarship.org/content/qt35g4291d/qt35g4291d_noSplash_70dab8802febeae8bb008cc216ade987.pdf?t=n2h2kc [6. svibnja 2024.]
68. Pejić, I; Kučinac, D. (2018) Abeceda nezavisne kulture i Centar za dokumentiranje nezavisne kulture. *@rhivi* [online], 4, str. 17-18. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/335693> [10. srpnja 2024.]
69. Radio Student. *Abeceda nezavisne kulture*. Dostupno na: <http://www.radiostudent.hr/abeceda-nezavisne-kulture/> [20. srpnja 2024.]
70. Udruga Kulturtreger (2015) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2014*. Dostupno na: https://booksa.hr/downloads/Kulturtreger_Narativni_izvjestaj_2014.pdf [17. srpnja 2024.]
71. Udruga Kulturtreger (2016) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2015*. Dostupno na: https://booksa.hr/downloads/Kulturtreger_Narativni_izvjestaj_2015.pdf [17. srpnja 2024.]
72. Udruga Kulturtreger (2017) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2016*. Dostupno na: https://www.booksa.hr/downloads/Godisnji_izvjestaj_Kulturtreger_2016.pdf [17. srpnja 2024.]
73. Udruga Kulturtreger (2018) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2017*. Dostupno na: https://booksa.hr/downloads/Narativni_izvjestaj_Kulturtreger_2017.pdf [17. srpnja 2024.]
74. Udruga Kulturtreger (2019) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2018*. Dostupno na: https://booksa.hr/downloads/Narativni_godisnji_izvjestaj_2018.pdf [17. srpnja 2024.]

75. Udruga Kulturtreger (2020) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2019.* Dostupno na: https://booksa.hr/downloads/Narativni_godisnji_izvjestaj_2019.pdf [17. srpnja 2024.]
76. Udruga Kulturtreger (2021) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2020.* Dostupno na: <https://drive.google.com/file/d/1qmhuxbceIhS3S7CkbCCJ9kG0CKAMSLZ/view> [17. srpnja 2024.]
77. Udruga Kulturtreger (2022) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2021.* Dostupno na: <https://drive.google.com/file/d/18KmYQju6TxEcoM3lM7B7oJLen5cNsGpS/view> [17. srpnja 2024.]
78. Udruga Kulturtreger (2023) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2022.* Dostupno na: https://docs.google.com/document/d/1NJmcHUFN_UMWbUoNUbR6ijUdlnMy1Wf5/edit [17. srpnja 2024.]
79. Udruga Kulturtreger (2024) *Godišnji izvještaj o radu udruge Kulturtreger za 2023.* Dostupno na: <https://drive.google.com/file/d/1208BwzyhOrwg3FmXtg6o0IWpg87byvOn/view> [17. srpnja 2024.]
80. Udruga Kulturtreger (2023) *Operativni plan za 2024. godinu.* Dostupno na: https://docs.google.com/document/d/12pLBGbaXq0J6DDKR5jvB9ja_VFtr1ms5oUM0YIw57H8/edit?usp=sharing [22. srpnja 2024.]
81. Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva (2016) *Izvještaj o radu za 2015. godinu.* Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/wp-content/uploads/2012/01/Kurziv_izvjestaj_o_radu_2015_0.pdf [14. srpnja 2024.]
82. Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva (2023) *Izvještaj o radu za 2022. godinu.* Dostupno na: <https://kulturpunkt.hr/wp-content/uploads/2023/03/Godisnji-izvjestaj-2022.pdf> [24. srpnja 2024.]
83. Udruga Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva (2023) *Plan rada za 2024. godinu.* Dostupno na: https://kulturpunkt.hr/wp-content/uploads/2023/12/Operativni-plan-rada-2024_Kurziv.pdf [24. srpnja 2024.]
84. Vidović, D. (2007) *Razvoj hrvatske nezavisne kulturne scene (1990.-2002.) ili što je prethodilo mreži Clubture.* U: Vidović, D. (ur.), *Clubture: Kultura kao proces razmjene 2002.-2007.* Zagreb: Clubture. Dostupno na:

- <https://www.clubture.org/izdavastvo/clubture-kultura-kao-proces-razmjene-2002-2007>
[25. lipnja 2024.]
85. Višnić, E.; Dragojević, S. (2008) *Kulturne politike odozdo: Nezavisna kultura i nove suradničke prakse u Hrvatskoj*. Amsterdam; Bukurešt; Zagreb: Policies for Culture. Dostupno na: https://www.clubture.org/system/publication/pdf/7/za_web-Kulturne_politike_odozdo.pdf [25. lipnja 2024.]
86. Vukliš, V.; Gilliland, A.J. (2016) Archival Activism: Emerging forms, local applications. U: Filej, B. (ur.) *Archives in the Service of People – People in the Service of Archives*. Maribor: Alma Mater Europeae, str. 14-25. Dostupno na: https://escholarship.org/content/qt112790sz/qt112790sz_noSplash_b0310ac0bf9c75d7469460669256392b.pdf [6. svibnja 2024.]
87. Sesar, J. (2007) Portal Kulturpunkt.hr. U: Vidović, D. (ur.), *Clubture: Kultura kao proces razmjene 2002.-2007.* Zagreb: Clubture. Dostupno na: <https://www.clubture.org/izdavastvo/clubture-kultura-kao-proces-razmjene-2002-2007> [25. lipnja 2024.]
88. Sheffield, R. (2017) Community Archives. U: MacNeil, H. i Eastwood, T. (ur.), *Currents of Archival Thinking: second edition*. Santa Barbara; Denver: Libraries Unlimited, str. 351-376. Dostupno na: https://www.academia.edu/34949424/Community_Archives [9. lipnja 2024.]
89. Srpsko Narodno Vijeće. *Arhiv Srba*. Dostupno na: <https://snv.hr/category/vijesti/sto-radimo/arhiv-srba/> [16. lipnja 2024.]
90. Dictionary of archives terminology. *Community archives*. Dostupno na: <https://dictionary.archivists.org/entry/community-archives.html> [10. lipnja 2024.]
91. Welland, S. (2015) *The role, impact and development of community archives in New Zealand: A research paper*. Dostupno na: <https://repository.openpolytechnic.ac.nz/server/api/core/bitstreams/7907ea99-f801-4ebd-95ef-bc91c35350ad/content> [10. lipnja 2024.]
92. Welland, S.; Cossham, A. (2023) Defining the undefineable: an analysis of definitions of community archives. *Global Knowledge, Memory and Communication [online]*, 68(8/9), str. 617-634. Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/GKMC-04-2019-0049/full/pdf?title=defining-the-undefinable-an-analysis-of-definitions-of-community-archives> [10. lipnja 2024.]

93. Yin, R. K. (2007) Studija slučaja: dizajn i metode. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Popis slika

Slika 1. Književni klub Booksa u Zagrebu (Izvor: Booksa.hr)	27
Slika 2. Prostor Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Booksa.hr)	28
Slika 3. Prikaz postupka arhiviranja (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	34
Slika 4. Upotreba registratora za potrebe arhiviranja građe (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	35
Slika 5. Plakat iz zbirke Ivice Baričevića Bare (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	37
Slika 6. Plakat iz zbirke materijala Galerije SC u razdoblju 1990.-1991. (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	37
Slika 7. Naslovnica online arhiva Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	39
Slika 8. Traka za pretraživanje internetske stranice Centra za dokumentiranje nezavisne kulture (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	40
Slika 9. Naslovnica emisije Abeceda nezavisne kulture (Izvor: Radio Student)	41
Slika 10. Promotivni plakat za izložbu Nezavisni prostori - prostori nezavisnih (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture).....	44
Slika 11. Promotivni materijal za izložbu Retrovizor: fanzini u Hrvatskoj (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	45
Slika 12. Arhiviranje građe u sklopu studentske prakse (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	46
Slika 13. Studijski posjet Udruženju za razvoj kulture (URK) (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	48
Slika 14. Radionica samoarhiviranja u Zagrebu (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	51
Slika 15. Promotivni materijal za projekt "Zajedno smo jači - znanjem protiv krize" (Izvor: Centar za dokumentiranje nezavisne kulture)	59
Slika 16. Promotivni materijal za projekt "Arhivi odozdo - organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva" (Izvor: Booksa.hr)	61

Arhiviranje nezavisne kulture kao oblik aktivizma zajednice: primjer Centra za dokumentiranje nezavisne kulture

Sažetak

Centar za dokumentiranje nezavisne kulture predstavlja arhiv zajednice koji se primarno bavi prikupljanjem, obradom, čuvanjem, organiziranjem te davanjem na korištenje materijale nastale djelovanjem aktera nezavisne kulture. Ipak, kao arhiv zajednice, često je neprepoznat u okviru suvremene arhivistike i arhivske službe zbog čega se mora oslanjati na suradnje te pronalazak alternativnih sredstava financiranja za provođenje programa i nabavljanje opreme. Ovo istraživanje koncipirano je kao narativna analiza dokumentacije s ciljem prikupljanja saznanja o ulozi Centra za dokumentiranje nezavisne kulture u Hrvatskoj i regiji, aktivnostima i programima koje Centar provodi u svrhu približavanja svoje djelatnosti široj javnosti te izazovima s kojima se susreće u svom radu. Također, radom se ukazuje na važnost te potrebu za postojanjem svojevrsnog arhiva za dokumentiranje nezavisne kulture, kao i na nužnost angažiranosti u njegovom održavanju i neometanom funkcioniranju. Prikazana je povijest i razvoj Centra za dokumentiranje nezavisne kulture, uvjeti i kontekst u kojem djeluje, aktivnosti i programi koje provodi, financijska sredstva kojima raspolaže te izazovi s kojima se susreće u svom redovnom radu, primarno kako bi se ukazalo na trenutno stanje te potencijalne mogućnosti poboljšanja i ostvarivanja suradnje s drugim institucijama.

Ključne riječi: nezavisna kultura, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture, arhivi zajednice, organizacijsko pamćenje

Archiving independent culture as a form of community activism: the example of the Center for Documenting Independent Culture

Summary

The Center for Documenting Independent Culture is a community archive that primarily deals with collecting, processing, preserving, organizing and making available materials created by the activities of actors of independent culture. However, as a community archive, it is often unrecognized within the framework of modern archival science and archival service, which is why it must rely on collaborations and finding alternative means of financing for the implementation of programs and the acquisition of equipment. This research was conceived as a narrative analysis of documentation with the aim of gathering knowledge about the role of the Center for Documenting Independent Culture in Croatia and the region, the activities and programs that the Center carries out to bring its activities closer to the public, and the challenges it faces in its work. Also, the work indicates the importance and need for the existence of a kind of archive for documenting independent culture, as well as the necessity of engagement in its maintenance and smooth functioning. The history and development of the Center for Documenting Independent Culture, the conditions and context in which it operates, the activities and programs it implements, the financial resources at its disposal and the challenges it faces in its regular work are presented, primarily to indicate the current state and potential opportunities improvement and cooperation with other institutions.

Keywords: independent culture, Center for Documenting Independent Culture, community archives, organizational memory